

ตู่หฺฟัด อัล นาฟิส์ (Tuhfat al-Nafis) ชาวบูกิส และชาวมาเลย์

บทวิเคราะห์วรรณกรรมประวัติศาสตร์ของโลกมลายู

ชุลีพร พงศ์สุพัฒน์*

ตู่หฺฟัด อัล นาฟิส์ เป็นงานเขียนพื้นเมืองที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของดินแดนในบริเวณคาบสมุทรมลายู เกาะสุมาตรา และกลุ่มเกาะในช่องแคบมะละกาตั้งแต่ประมาณปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ จนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวของอาณาจักรยะโฮร์-รีเอา-ลิงกะ (Johor-Riau-Lingga)^๑ งานชิ้นนี้ได้ถูกเรียบเรียงขึ้นในช่วงกลางทศวรรษ ๑๘๖๐ โดยผู้นำรัฐมลายูเชื้อสายบูกิส (Bugis) สองคน ได้แก่ ราชอาอะหมัด (Raja Ahmad ibn Raja Haji) และราชอาอาลี ฮะจี (Raja Ali Haji ibn Raja Ahmad, 1809-c.1870) ผู้เป็นบุตรชาย^๒ ทั้งสองคนเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของอาณาจักรยะโฮร์ซึ่งในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ มีราชสำนักอยู่ที่เกาะลิงกะ ทั้งสองเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของราชวงศ์และจาริตประเพณีต่างๆ เป็นอย่าง

* Ph. D., ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

^๑ อาณาจักรยะโฮร์-รีเอา-ลิงกะนี้ปกติจะเรียกรวมๆ กันว่าอาณาจักรยะโฮร์ หมายถึงดินแดนที่ผู้นำจากอาณาจักรมะละกาทรงตั้งถิ่นฐานใหม่เมื่อถูกโปรตุเกสโจมตีใน ค.ศ. ๑๕๑๑ แต่เนื่องจากการย้ายราชสำนักบ่อยครั้ง จึงมีการแยกย่อยตามเมืองที่ราชสำนักไปตั้งอยู่เพื่อให้ทราบว่าเป็นช่วงเวลาใด โดยเริ่มจากที่ตั้งบริเวณลุ่มแม่น้ำยะโฮร์บนคาบสมุทรมลายูเป็นช่วงแรก ช่วงที่สองได้แก่ระยะเวลาระหว่าง ค.ศ. ๑๗๒๐ ถึง ๑๘๐๔ ซึ่งราชสำนักตั้งอยู่ที่เมืองท่ารีเอาบนเกาะบันตันทางตอนใต้ของสิงคโปร์ จึงมักเรียกช่วงนี้ว่าอาณาจักรยะโฮร์-รีเอา หลังค.ศ. ๑๘๐๔ ราชสำนักย้ายไปอยู่ที่เกาะลิงกะ แต่ริเอายังคงมีความสำคัญในฐานะเมืองท่าและเป็นที่อยู่ของชุมชนเชื้อสายบูกิส ในบทความนี้ใช้คำว่าอาณาจักรยะโฮร์หรืออาณาจักรยะโฮร์-รีเอา-ลิงกะเพื่อเรียกอาณาจักรและใช้คำว่า “รีเอา” หรือ “ลิงกะ” เมื่อเรียกเมืองนั้นๆ โดยเฉพาะเจาะจง สำหรับคำว่า “รัฐยะโฮร์” นั้นหมายถึงดินแดนที่แยกตัวเป็นอิสระจากอาณาจักรยะโฮร์ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งต่อมาคือรัฐยะโฮร์ในประเทศมาเลเซียปัจจุบัน

^๒ ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า ราชอาอะหมัดเป็นผู้เริ่มต้นแต่งตู่หฺฟัด อย่างไรก็ตาม ในต้นฉบับของผลงานนั้นบ่งบอกชื่อผู้แต่งไว้เพียงคนเดียวคือราชอาอาลี ฮะจี ซึ่งเป็นผู้สานต่อและคงจะรับผิดชอบในการประพันธ์เรื่องนี้เป็นส่วนใหญ่ ที่สังเกตได้ก็คือเนื้อเรื่องของตู่หฺฟัดเป็นการขยายความจากงานของราชอาอาลี ฮะจีที่เขียนขึ้นในช่วงใกล้เคียงกัน (ประมาณระหว่าง ค.ศ. ๑๘๖๕-๑๘๖๖) ได้แก่เรื่อง *Silsilah Melayu dan Bugis* ราชอาอาลี ฮะจีนั้นเป็นชาวมลายูเชื้อสายบูกิสรุ่นที่สี่ และสืบเชื้อสายของพี่น้องบูกิสห้าคนที่อพยพเข้ามายังคาบสมุทรมลายูในตอนต้นศตวรรษที่ ๑๗

ดี เป็นอิสลามิกชนที่มีศรัทธาเคร่งครัด และเป็นผู้ที่ต้องการธำรงรักษาสถาณะและแบบแผนของราชสำนักมลายูซึ่งกำลังเริ่มถูกปรับเปลี่ยนโดยอิทธิพลตะวันตกในขณะนั้น

สำหรับการเขียนประวัติศาสตร์เพื่อฟื้นอดีต เพื่อสั่งสอนเตือนใจคนรุ่นหลัง หรือเพื่อเชิดชูวัฒนธรรมราชสำนักนั้น เราถือกันได้ว่าเป็นเรื่องปกติวิสัย แต่งานซึ่งเป็น “ผลผลิตของราชสำนักมลายู” ชิ้นนี้มีความน่าทึ่งเป็นพิเศษตรงที่มีได้เขียนขึ้นโดยชาวมลายูแห่งอาณาจักรยะโฮร์-รีเอา-ลิงกะ แต่เป็นผลงานเรียบเรียงของบุคคลที่สืบเชื้อสายของกลุ่ม “ผู้อพยพ” ชาวบูกิสจากเกาะสุลาเวซี (Sulawesi หรือที่รู้จักกันในนามเซเลเบส (Celebes)) ทั้งนี้ผู้แต่งก็ได้แสดงความประสงค์ชัดเจนว่าต้องการบันทึกเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างชาวบูกิสและชาวมลายูในอาณาจักรยะโฮร์ และรำลึกถึงบทบาทความสำคัญของบรรพบุรุษของชนเผ่าของตนด้วย **ตุห์ฟัต อัล นาฟิส** จึงเป็นงานที่แสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่ามีกระบวนการแบ่งแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic differentiation) ปรากฏอยู่ภายใต้วัฒนธรรมกระแสหลักที่เรียกรวมๆ กันว่ากลุ่มวัฒนธรรมมลายู

เนื่องจาก**ตุห์ฟัต**เป็นงานที่เขียนขึ้นเมื่อประมาณร้อยกว่าปีมานี้เอง มีหลักฐานของวันเวลาที่แต่งและผู้แต่งอย่างชัดเจน จึงไม่ก่อให้เกิดข้อโต้แย้งเกี่ยวกับที่มาที่ไปเหมือนที่เกิดกับงานอย่างเช่นพงศาวดาร**เซอจาเราะห์ เมอลายู** (Sejarah Melayu) หรือตำนานท้องถิ่นมลายูบางเรื่อง^{๑๑} อย่างไรก็ตาม **ตุห์ฟัต อัล นาฟิส**ที่นำมาใช้ศึกษาหรืออ้างอิงกันในปัจจุบันก็มีได้มาจากต้นฉบับที่แท้จริงซึ่งยังคงหาไม่พบ มีแต่ฉบับคัดลอกซึ่งปรากฏเป็นสำนวนที่แตกต่างกันอยู่หลายสำนวน สำนวนหลักที่เป็นที่ยอมรับกันในหมู่นักวิชาการปัจจุบันได้แก่^{๑๒}

๑. สำนวนสั้นหรือฉบับย่อซึ่งเก็บรักษาไว้ที่หอจดหมายเหตุของกรุง Leiden ประเทศเนเธอร์แลนด์ เชื่อกันว่าเป็นสำนวนที่คัดลอกให้กับ A.L. van Hasselt ที่ปรึกษาราชการชาวดัตช์ ใน ค.ศ. ๑๘๕๖

๒. สำนวนที่มีชื่อเรียกว่า Maxwell 2 MS ซึ่งพบที่ Royal Asiatic Society ในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เป็นสำนวนที่คัดลอกให้กับ Sir William Maxwell ที่ปรึกษาราชการชาว

^{๑๑} พงศาวดาร **เซอจาเราะห์ เมอลายู** กล่าวถึงเรื่องราวของอาณาจักรมะละกาโปรดดู C.C. Brown, (trans.), **Sejarah Melayu or Malay Annals**, Kuala Lumpur, Oxford University Press (OUP), 1970 ; ชูลีพร พงศ์สุพัฒน์ ‘Sejarah Melayu กับข้อคิดเกี่ยวกับความต่อเนื่องของรัฐและเชื้อสายราชวงศ์กษัตริย์ในคาบสมุทรมลายู’, **อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร** ๑๓ : ๒ : ๒๕๓๔.

^{๑๒} V. Matheson, ‘Tuhfat al-Nafis : Struktur dan Sumbernya’ in Zahrah Ibrahim, **Sastra Sejarah : Interpretasi dan Penilaian**, Kuala Lumpur, Dewan Bahasa dan Pustaka, 1986. Matheson ได้พิมพ์บทความนี้ครั้งแรกเป็นภาษาอังกฤษในวารสารดัตช์ ซึ่งผู้เขียนบทความนี้ไม่สามารถหาได้ จึงได้ใช้ฉบับที่ได้รับการแปลเป็นภาษามลายู

อังกฤษประจำรัฐสลังงอร์ใน ค.ศ. ๑๘๕๐

๓. สำนวนที่ Sir Richard Winstedt ผู้เชี่ยวชาญด้านมลายูศึกษาชาวอังกฤษได้มาจาก Tengku Fatimah พระธิดาในสุลต่าน Abu Bakar แห่งรัฐยะโฮร์เมื่อค.ศ. ๑๕๒๓ สำนวนนี้ต่อมาได้มีการคัดลอกขึ้นใหม่โดยใช้ตัวอักษรโรมัน (Rumi Script) แทนตัวภาษายะวี (Jawi Script) โดย Inche Munir ibn Ali และตีพิมพ์ที่สิงคโปร์ใน ค.ศ. ๑๘๖๕ นับเป็นฉบับที่รู้จักกันแพร่หลายที่สุดและใช้อ้างอิงกันทั่วไป

นอกจากนี้ได้มีการกล่าวถึง **ตุห์ฟัต อัล นาฟิส์** อีกสำนวนหนึ่งซึ่งพบที่ห้องสมุด Dewan Bahasa dan Pustaka ในกรุงกัวลาลัมเปอร์ภายใต้ชื่อ **Sejarah Raja Raja Melayu dan Bugis** (ประวัติของพระราชามลายูและชาวบูกิส) นั้นเป็นฉบับสำนวนแท้ แต่ทั้งนี้ยังไม่มีย่อสรุปเขียนขึ้น **ตุห์ฟัต** สำนวนต่างๆ รวมทั้งงานที่มีเนื้อหาใกล้เคียงได้รับการปริวรรตและศึกษาวิเคราะห์โดย Virginia Matheson^๕ ต่อมา Matheson ได้ร่วมกับ Barbara Watson Andaya แปลงานที่ปริวรรตแล้วเป็นภาษาอังกฤษและตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๘๒^๖

ตุห์ฟัต อัล นาฟิส์ ถ่ายทอดเรื่องราวของอาณาจักรยะโฮร์และรัฐมลายูอื่นๆ ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งในแง่ของการศึกษาประวัติศาสตร์ ภาพความเคลื่อนไหวและพลวัตต่างๆ ของรัฐพื้นเมืองในช่วงนี้ยังค่อนข้างที่จะขาดหายไป ก่อนทศวรรษ ๑๘๗๐ การศึกษาที่ปรากฏอยู่มักจะให้ความสนใจต่อมะละกาในฐานะเมืองท่าและแม่แบบของรัฐพื้นเมืองมลายู ส่วนเรื่องราวหลังจากที่มะละกาถูกโปรตุเกสยึดครองในค.ศ. ๑๕๑๑ ผู้ศึกษาจะมุ่งประเด็นไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างชาติตะวันตกในคาบสมุทรมลายู เช่นความสัมพันธ์ระหว่างโปรตุเกสกับดัตช์ หรือดัตช์กับอังกฤษ หรือมีจะนั้นก็ศึกษาในบริบทของการขยายอิทธิพลของชาติตะวันตกเข้าสู่รัฐพื้นเมือง^๗ นอกจากนี้ดินแดนบริเวณสองฟากของช่องแคบมะละกาจะถูกมองว่าแตกแยกออกเป็นแคว้นแคว้น เมืองท่าหรือชุมชน และไม่มีศูนย์อำนาจท้องถิ่นใดๆ ที่

^๕ V. Matheson, 'Tuhfat al-Nafis (The Precious Gift). A Nineteenth Century Malay History Critically Examined', Ph.D. Thesis, Monash University, 1973.

^๖ Raja Ali Haji ibn Ahmad, **The Precious Gift (Tuhfat al-Nafis)**, an annotated translation by V. Matheson and B.W. Andaya, Kuala Lumpur, OUP, 1982 (ต่อไปนี้จะขอเรียกว่า **Tuhfat**) V. Matheson ได้เคยกล่าวไว้ว่าจะมีการตีพิมพ์เล่มสองของงานนี้ออกมาภายหลังซึ่งจะประกอบด้วยบทวิเคราะห์และเนื้อหาภาษามลายู อย่างไรก็ตาม ถึงปัจจุบันก็ยังไม่ทราบแน่ชัดว่ามีการตีพิมพ์เล่มที่สองแล้วหรือยัง

^๗ ยกตัวอย่างเช่น E. Thio, 'British Policy towards Johore : from Advice to Control', **JMBRAS**, 40 : 1 : 1967 ; N. Tarling, **Anglo-Dutch Rivalry in the Malay World, 1780-1824**, Brisbane, University of Queensland Press, 1962.

มีอิทธิพลครอบคลุมบริเวณนี้ได้เท่าที่มะละกาเคยทำ สำหรับอาณาจักรยะโฮร์นั้น ผลงานรุ่นแรกที่เขียนโดยชาวตะวันตกได้แก่เรื่อง **De Nederlanders in Djohor en Siak (The Dutch in Johor and Siak)** โดย E. Netscher ตีพิมพ์ใน ค.ศ. ๑๘๖๐ ผลงานชิ้นนี้เน้นกิจกรรมของบริษัท Dutch East Indies Company (V.O.C.) และจะกล่าวถึงเหตุการณ์ในรัฐพื้นเมืองเฉพาะที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลกระทบต่อบริษัท ผลงานอีกเล่มหนึ่งคือ **History of Johore** ของ Sir Richard Winstedt ซึ่งตีพิมพ์ใน ค.ศ. ๑๙๓๒^๘ สำหรับงานชิ้นหลังนี้ได้ให้ความสนใจต่อเรื่องราวของรัฐพื้นเมืองมากขึ้น แต่จะอยู่ในลักษณะของการให้ข้อมูลความเป็นไปทางประวัติศาสตร์มากกว่าการวิเคราะห์สังคม หรือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อสังคมพื้นเมือง

อย่างไรก็ตาม นับแต่ประมาณทศวรรษ ๑๙๖๐ เป็นต้นมา เราเริ่มเห็นความเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ของบริเวณคาบสมุทรมลายู ทั้งในประเด็นหรือทิศทางการศึกษาและข้อมูลที่ใช้ สำหรับแนวทางการศึกษานั้น นักวิชาการรุ่นใหม่จะสนใจศึกษารัฐและสังคมพื้นเมืองมลายูไม่เฉพาะในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่จะให้ความสนใจต่อโครงสร้างของรัฐและสังคม โครงสร้างอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับราษฎร ทศนคติของชนพื้นเมืองที่มีต่อการปรากฏตัวของชาติตะวันตก และพยายามค้นหาเหตุผลหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของชนพื้นเมือง^๙ พัฒนาการของการศึกษาประวัติศาสตร์ในลักษณะนี้เกิดควบคู่ไปกับความสนใจที่มีต่อเอกสารพื้นเมือง ดังนั้น พงสาวดาร ตำนานท้องถิ่นและแม่แต่วรรณกรรมต่างๆ ได้ถูกนำมาปริวรรต ศึกษาวิเคราะห์ และใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ ทั้งในลักษณะที่เป็นข้อมูล และในแง่ที่สะท้อนความคิดความเข้าใจของสังคมพื้นเมืองในอดีต^{๑๐}

ตุ้พืดเป็นหนึ่งในงานเขียนพื้นเมืองที่ได้รับความสนใจจากผู้ศึกษาทั้งในฐานะที่เป็นข้อมูลประวัติศาสตร์ (historical sources) และในฐานะที่เป็นเอกสารประวัติศาสตร์ (historical

^๘ Sir Richard Winstedt, 'A History of Johore, 1365-1895', **JMBRAS**, Reprinted No. 6, 1979.

^๙ การศึกษารุ่นหลังเกี่ยวข้องกับอาณาจักรยะโฮร์ที่ตีพิมพ์แล้วได้แก่ L.Y. Andaya, **The Kingdom of Johor, 1641-1728**, Kuala Lumpur, OUP, 1975 ; C.A. Trocki, **Prince of Pirates : the Temenggongs and the Development of Johor and Singapore, 1784-1885**, Singapore, Singapore University Press, 1979. ยังมีงานวิจัยที่สำคัญอีกสองชิ้นที่เป็นวิทยานิพนธ์และไม่ได้ตีพิมพ์ได้แก่ D.N. Lewis, 'The Dutch East India Company and the Straits of Malacca 1700-1784 : Trade and Politics in the Eighteenth Century', Ph.D. Thesis, Australian National University, 1970 ; C.H. Wake, 'Nineteenth Century Johore : Ruler and Realm in Transition', Ph.D. Thesis, Australian National University, 1966.

^{๑๐} โปรดดูผลงานต่างๆ ใน A. Reid and D.Marr, (eds.), **Perception of the Past in Southeast Asia**, Singapore, Heinemann, 1979 และ A. Reid and L. Castles, (eds.), **Pre-Colonial State Systems in Southeast Asia**, Kuala Lumpur, MBRAS Monograph No. 6, 1979.

document) Netscher และ Winstedt ใช้ตุหฺฟัตในการปะติดปะต่อหรือสอบทานเรื่องราวบางส่วนที่ศึกษา ขณะที่ผู้ทำการศึกษาในระยะหลังเช่น Andaya, Wake, Carl Trocki และนักประวัติศาสตร์ของประเทศมาเลเซียอีกมากใช้ตุหฺฟัตเป็นเอกสารอ้างอิงหลักชิ้นหนึ่งทีเดียว^{๑๑} สำหรับการศึกษาวិเคราะห์ตุหฺฟัตในฐานะวรรณกรรมประวัติศาสตร์นั้น ผู้ที่มีผลงานมากที่สุดยังคงเป็น Virginia Matheson และ Babara Watson Andaya ซึ่งวิเคราะห์งานชิ้นนี้ในหลายแง่มุมทั้งที่เป็นการพิจารณาตัวผู้แต่งและปัจจัยผลักดันที่ทำให้มีการเรียบเรียงงานชิ้นนี้ พิจารณางานพื้นเมืองอื่นๆที่ผู้แต่งตุหฺฟัตนำมาใช้ ศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับรัฐและกษัตริย์ และศึกษาความคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรมที่สะท้อนออกมาจากตุหฺฟัตเป็นต้น^{๑๒} นอกจากนี้ บทวิเคราะห์ของ Mohd. Taib Osman นักวิชาการของมาเลเซียเองก็ได้ช่วยให้เราเห็นความสำคัญของตุหฺฟัตในประวัติศาสตร์นิพนธ์ของชาวมลายู^{๑๓} ทั้งนี้ ข้อวินิจฉัยที่ยอมรับกันทั่วไปได้แก่ความเห็นของ Sir Richard Winstedt ที่ว่า “ตุหฺฟัต อัล นาฟีส์เป็นผลงานประวัติศาสตร์มลายูที่สำคัญที่สุดถัดจาก เซอจาเราะห์ เมอลายู”^{๑๔}

บทความชิ้นนี้เป็นความพยายามที่จะแนะนำผลงานประวัติศาสตร์ของประเทศเพื่อนบ้านพร้อมทั้งเปิดประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับตุหฺฟัต อัล นาฟีส์ ทั้งในฐานะที่เป็นแหล่งข้อมูลและเป็นวรรณกรรมประวัติศาสตร์ เราเริ่มจากคำถามง่ายๆว่าตุหฺฟัตเล่าเรื่องอะไรและทำไมต้องสนใจที่จะเล่าเรื่องนั้นๆ เราพบว่าเช่นเดียวกับงานเขียนพื้นเมืองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายต่อหลายชิ้น ตุหฺฟัตไม่ได้น่าสนใจเฉพาะในเรื่องราวเกี่ยวกับอดีตที่เล่าไว้ แต่น่าสนใจยิ่งไปกว่าในสิ่งที่ผลงานนี้สะท้อนให้เห็น เช่นโลกทัศน์ คติความเชื่อ วิถีชีวิตร่วมของผู้คนหลายเผ่าพันธุ์ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของสังคมเมืองท่าหรือสังคมการค้าของโลกมลายู ดังนี้เป็นต้น ในที่นี้ เราจะเริ่มด้วยการศึกษาตุหฺฟัต อัล นาฟีส์ในบริบทของประวัติศาสตร์ยะโฮร์-รีเอา-ลิงกะเพื่อดูว่าในฐานะแหล่ง

^{๑๑} สำหรับแนวทางในการศึกษาวิจัยของนักวิชาการในประเทศมาเลเซียโปรดดู Khoo Kay Kim, ‘Recent Malaysian Historiography’ *JSEAS*, 10 : 12 : 1979.

^{๑๒} V. Matheson, ‘Concept of Malay Ethos in Indigenous Malay Writings’, *JSEAS*, 10 : 2 : 1979 ; ‘Strategies of Survival : the Malay Royal Line of Lingga-Riau’, *JSEAS*, 17 : 1 : 1986 ; ‘Concept of State in the Tuhfat al-Nafis’, in A. Reid and L. Castles, (eds.), *Pre-Colonial State System.....* ; B.W. Andaya and V. Matheson, ‘Islamic Thought and Malay Tradition : the Writings of Raja Ali Haji of Riau’, in A. Reid and D. Marr, (eds.), *Perceptions of the Past...*

^{๑๓} Mohd. Taib Osman, ‘Raja Ali Haji of Riau : A Figure of Transition of the Last of the Classical Pujanggas’, in *Bunga Rampai : Aspects of Malay Culture*, Kuala Lumpur, Dewan Bahasa dan Pustaka, 1988.

^{๑๔} Sir R. Winstedt, *A History Of Classical Malay Literature*, Kuala Lumpur, OUP, 1969, p. 165.

ข้อมูลผลงานชิ้นนี้สามารถถ่ายทอดเรื่องราวของอดีตไว้ได้อย่างไรบ้าง ซึ่งความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในคุด์พีตจะเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจถึงปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังการประพันธ์งานชิ้นนี้ และการประเมินคุณค่าของคุด์พีต อัล นาฟีส์ในฐานะวรรณกรรมประวัติศาสตร์ต่อไป

คุด์พีต อัล นาฟีส์ กับเรื่องราวของอาณาจักร ยะโฮร์-รีเอา-ลิงกะ

ในบรรดาศูนย์อำนาจของชุมชนมลายูที่ก่อตัวขึ้นเมื่อมะละกาถูกยึดครองโดยโปรตุเกส ยะโฮร์นับได้ว่าเป็นรัฐที่สืบทอดมาจากมะละกาโดยตรงตามสายสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และสายราชวงศ์กษัตริย์ หลังจากที่สุดต่าน Mahmud Syah ของมะละกาสิ้นพระชนม์ระหว่างที่หลบหนีโปรตุเกสไปอยู่ที่ตำบลคัมปาร์ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของเกาะสุมาตราในราว ค.ศ. ๑๕๒๗-๑๕๒๘ โอรสของพระองค์ก็ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่าสุลต่าน Alauddin Riayat Syah (๑๕๓๗-๑๕๗๑) พระองค์ได้อพยพผู้คนไปตั้งหลักแหล่งบริเวณลุ่มแม่น้ำยะโฮร์ตอนล่างสุดของคาบสมุทรมลายูอย่างถาวร และได้พยายามฟื้นฟูสถานะของยะโฮร์ให้เป็นอาณาจักรที่สืบทอดเชื้อสายราชวงศ์และอำนาจทางการเมืองของมะละกา ดังจะเห็นได้ว่าราชสำนักใหม่ที่ยะโฮร์ได้สั่งให้มีการชำระพงศาวดาร เซอจาเราะห์ เมอถายู ซึ่ง

เป็นพงศาวดารที่เล่าเรื่องราวความยิ่งใหญ่ของมะละกาไปจนถึงการย้ายถิ่นฐานไปตั้งอาณาจักรยะโฮร์ (ฉบับ ค.ศ. ๑๖๑๙) ทั้งนี้ก็เพื่อแสดงสิทธิชอบธรรมทางการเมืองของยะโฮร์นั่นเอง^{๑๕} อย่างไรก็ตาม สถานะของยะโฮร์เริ่มมั่นคงขึ้นอย่างจริงจังหลังจากที่อะเจะห์ (Aceh) ซึ่งในตอนนั้นเป็นเมืองท่าที่คุมการค้าทางตอนเหนือของช่องแคบมะละกาแพ้สงครามกับโปรตุเกสในค.ศ. ๑๖๒๙ ขณะเดียวกันยะโฮร์ก็สามารถสร้างไมตรีกับบริษัท V.O.C. ของดัตช์ได้ในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗^{๑๖}

ใน ค.ศ. ๑๖๔๑ ยะโฮร์ร่วมมือกับดัตช์เข้ายึดครองมะละกาจากโปรตุเกสได้สำเร็จและได้รับสิทธิพิเศษในการทำการค้ากับเมืองท่าดัตช์-มะละกาเป็นการตอบแทนความสัมพันธ์ทางการค้ากับดัตช์ทำให้ยะโฮร์กลายเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสินค้าที่รุ่งเรืองขึ้นในครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ทำหน้าที่เคียงคู่ไปกับศูนย์กลางการค้าพื้นเมืองที่สำคัญอีกสองแห่งคือ อะเจะห์ทาง

^{๑๕} ดูการอภิปรายเรื่องนี้ได้ใน R. Roolvink, 'The Variant Versions of the Malay Annals', in C.C. Brown, *Sejarah Melayu*...p. xv-xxvii ; ชุสึพร พงศ์สุพัฒน์ 'Sejarah Melayu กับความต่อเนื่อง'.....หน้า 18-20.

^{๑๖} L.Y. Andaya, *The Kingdom of Johor*..., chapter 1.

ตอนเหนือของเกาะสุมาตราและบันเติน (Banten) บนเกาะชวา^{๑๗} การศึกษาของ Leonard Andaya ซึ่งใช้ทั้งข้อมูลพื้นเมืองและเอกสารของบริษัท V.O.C. แสดงให้เห็นชัดเจนว่าผู้นำของยะโฮร์สามารถใช้ความสัมพันธ์กับดัตช์เสาะแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าได้เป็นอย่างดี จนกระทั่งได้รับการยอมรับจากดัตช์ว่าเป็นศูนย์กลางหลักของดินแดนบนคาบสมุทรมลายูและช่องแคบมะละกา^{๑๘} ในความทรงจำของชาวมลายูช่วงระยะเวลาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๖๔๑ ถึง ๑๖๙๙ ถือเป็นยุคทองของอาณาจักรยะโฮร์

ราชสำนักยะโฮร์ยังได้สร้างความสัมพันธ์กับรัฐอื่นๆทั้งบนคาบสมุทรมลายูและเกาะสุมาตรา แม้ว่าขอบเขตอำนาจจะไม่เท่าเทียมมะละกา แต่ก็มีหลักฐานบ่งบอกว่าในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ยะโฮร์ถือสิทธิอำนาจเหนือดินแดนที่เป็นรัฐสลังงอร์และรัฐปะหังในปัจจุบัน อำนาจของยะโฮร์ยังครอบคลุมไปถึงเกาะสิงคโปร์ เมืองท่ารีเอา (Riau) บนเกาะบินตัน (Bintan) และหมู่เกาะลิงกะทางตอนใต้ลงไป ดินแดนกลุ่มเกาะทั้งสามแห่งนี้มีความสำคัญเป็นพิเศษเพราะเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวเล (Orang Laut)

ผู้ซึ่งทำหน้าที่รวบรวมสินค้าและเป็นกำลังทหารให้แก่รัฐมลายูมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรมะละกา นอกจากนั้น ยะโฮร์ยังถือว่ามีบริเวณสุมาตราตะวันออกตอนใต้รัฐอะเจห์ลงมาซึ่งได้แก่จัมบี (Jambi) ซีอะก์ (Siak) อินดราگیری (Indragiri) และปาเล็มบัง (Palembang) นั้นเป็นรัฐบรรณาการของตน^{๑๙}

ยะโฮร์ได้พยายามรักษาจารีตประเพณีและทำหน้าที่ราชสำนักที่สืบทอดมาจากมะละกามาจนปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ จึงได้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่สำคัญเมื่อสุลต่าน Mahmud Syah (๑๖๘๕-๑๖๙๙) ถูกลอบปลงพระชนม์โดยหมู่ขุนนางในค.ศ. ๑๖๙๙ เหล่าขุนนางได้ยก Bendahara Abdul Jalil ลูกของ Bendahara Sri Maharaja Tun Habib Abdul Majid ซึ่งเคยเป็นอัครเสนาบดีที่มีอำนาจและเป็นที่ยำเกรงกันมากขึ้นเป็นสุลต่าน จากนั้น เหล่าเครือญาติของอัครเสนาบดีก็ได้เข้าควบคุมตำแหน่งที่สำคัญๆเอาไว้ โดยเฉพาะ Tun Mahmud น้องชายของสุลต่าน Abdul Jalil นั้นเข้าดำรงตำแหน่งอุปราช (Raya Muda) ซึ่งเป็นผู้ที่ใช้อำนาจในการปกครองดูแลแผ่นดินจริงๆ ตั้งแต่ ค.ศ.

^{๑๗} J. Kathirithamby-Wells, 'Forces of Regional and State Integration in the Western Archipelago, c. 1500-1700', *JSEAS*, 18 : 1 : 1987, p. 24-38.

^{๑๘} L.Y. Andaya, *The Kingdom of Johor...*, บทที่ ๓ พูดถึงการค้าของอาณาจักรยะโฮร์ภายใต้ระบบผูกขาดของดัตช์.

^{๑๙} L.Y. Andaya, 'The Structure of Power in Seventeenth Century Johor'. In A. Reid and L. Castles, *Pre-Colonial State System...*, p. 5. V. Matheson, 'Concept of State'..., p. 14.

๑๗๐๘-๑๗๑๕^{๒๐} ตูห์ฟัต อัด นาฟีส์จะเริ่มถ่ายทอดเรื่องราวของอาณาจักรยะโฮร์โดยละเอียดตั้งแต่เหตุการณ์การลอบปลงพระชนม์ ค.ศ. ๑๖๙๙ นี้เป็นต้นไป

การเปลี่ยนราชวงศ์ในครั้งนี้ถือได้ว่าขัดต่อลัทธิธรรมเนียมของรัฐมลายูซึ่งมีผลกระทบต่อสิทธิชอบธรรมในการปกครองของราชวงศ์ใหม่ ในความเชื่อของท้องถิ่นที่ปรากฏอยู่ในเซอจาเราะห์ เมอลายู การทรยศต่อกษัตริย์ (Derhaka) ไม่ว่าจะเป็นกษัตริย์ที่ดีหรือชั่วถือว่าเป็นการกระทำผิดบาปที่สูดอันจะนำความวิบัติมาสู่ทั้งผู้กระทำและบ้านเมือง นอกจากนี้ การยกคนระดับขุนนางขึ้นเป็นกษัตริย์ทำให้สายราชวงศ์ที่สืบทอดมาจากอาณาจักรมะละกาสิ้นสุดลง ชาวมลายูยังคงถือว่าสุลต่านที่ถูกลอบปลงพระชนม์ใน ค.ศ. ๑๖๙๙ เป็นสุลต่านองค์สุดท้ายที่สืบเชื้อสายของ Sri Tri Buana ซึ่งตามตำนานที่ปรากฏในเซอจาเราะห์ เมอลายูเป็นปฐมกษัตริย์ของราชวงศ์มะละกาและยะโฮร์ และดังนั้นจึงเป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายที่มี “สายเลือดบริสุทธิ์”^{๒๑} แม้ว่าวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นจะไม่ได้ทำให้บทบาททางการค้าของ

ยะโฮร์ลดลง แต่ก็มีส่วนทำให้เกิดความกระตือรือร้นขึ้นในหมู่รัฐมลายูอื่นๆ ดังมีข่าวลือว่ารัฐที่ค่อนข้างเข้มแข็งเช่นเประหรือปาเล็มบังจะถือโอกาสโจมตียะโฮร์เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ด้วยความสามารถของรายา มุดา Tun Mahnud ยะโฮร์ก็สามารถดำเนินการค้าและฟื้นฟูความสัมพันธ์กับรัฐบรรณาการต่างๆ ได้จนถึง ค.ศ. ๑๗๑๕^{๒๒}

ในช่วงเวลาเดียวกับที่เกิดเหตุการณ์ผันผวนขึ้นในอาณาจักรยะโฮร์ก็ได้มีพัฒนาการประวัติศาสตร์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้นในบริเวณคาบสมุทรมลายูและกลุ่มเกาะ ได้แก่ การอพยพย้ายถิ่นของชนเผ่าบูกิสส์ (Bugis) จากเกาะสุลาเวซีมายังคาบสมุทรมลายู และการรวมกลุ่มของชนเผ่ามินังกเบา (Minang kabau) บนเกาะสุมาตรา ชาวบูกิสส์เป็นชนเผ่าใหญ่ที่สุดในกลุ่มชนพื้นเมืองของเกาะสุลาเวซีซึ่งได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามและมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับรัฐมลายูมานานแล้ว ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เมื่อดัตช์เริ่มเข้าไปมีบทบาทในหมู่เกาะโมลุกกะซึ่งอยู่ใกล้กับเกาะสุลาเวซี ดัตช์ได้สนับสนุนให้ Arung Palakka ผู้นำของแคว้น Bone เข้า

^{๒๐} Andaya ศึกษาเหตุการณ์นี้โดยละเอียดในบทที่ ๗ และ ๘ ผลงานที่น่าสนใจอีกชิ้นหนึ่งคือ Dianne Lewis, “The Last Malay Raja Muda of Johor”, *JSEAS*, 13 : 2 : 1982, p. 221-235. ซึ่งเสนอมุมมองที่แตกต่างจาก Andaya ที่มองวิกฤติการณ์ใน ค.ศ. ๑๖๙๙ ว่าเป็นจุดหักเหของประวัติศาสตร์ของยะโฮร์ Lewis มองว่าบทบาทของ Raja Muda ยังคงมีความสำคัญและทำให้เกิดความต่อเนื่องในการปกครองอาณาจักร.

^{๒๑} *Tuhfat*, p. 1.

^{๒๒} ในตูห์ฟัต ผู้แต่งจะไม่กล่าวถึงบทบาทของอุปราชชาวมลายูหรือ Raja Muda Tun Mahmud นี้เลยเนื่องจากต้องการเน้นบทบาทของชาวบูกิสส์ว่าเป็นผู้ฟื้นฟูอาณาจักรยะโฮร์.

ปกครองแคว้นอื่นๆ การปกครองที่เข้มงวดของ Arung Palakka ทำให้ชาวบูกิสเริ่มอพยพออกมาหาที่ตั้งหลักแหล่งใหม่เป็นจำนวนมากในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗^{๒๓} ประมาณ ค.ศ. ๑๗๑๐ มีชุมชนบูกิสกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณช่องแคบมะละกา บอร์เนียว และสุมาตรา และจำนวนไม่น้อยที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ตำบลลิงกิ (Linggi) และกลัง (Kelang) ในรัฐสลังงอร์ปัจจุบันซึ่งขณะนั้นเป็นหัวเมืองรอบนอกของอาณาจักรยะโฮร์^{๒๔} ในตอนต้นเรื่อง ผู้แต่งตุหฺฟัตได้ท้าวความถึงสายตระกูลของพี่น้องชาวบูกิสห้าคนที่เดินทางมายังคาบสมุทรมลายู การสร้างความสัมพันธ์กับราชวงศ์ยะโฮร์โดยการแต่งงาน นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงลูกหลานผู้สืบทอดเชื้อสายซึ่งกลายเป็นผู้นำของรัฐบนคาบสมุทรมลายู ในสุมาตรา และที่เกาะบอร์เนียว^{๒๕}

สำหรับชนเผ่ามินังกเบา นั้นเป็นชนพื้นเมืองซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ตอนกลางและตะวันออกของเกาะสุมาตรามานานแล้ว ในคริสต์

ศตวรรษที่ ๑๖ และต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ชนเผ่านี้จะตกอยู่ใต้อำนาจของรัฐอะเจห์ เมื่ออำนาจทางการเมืองของอะเจห์อ่อนลง หลังรัชกาลของสุลต่าน Iskandar Muda (๑๖๐๗-๑๖๓๙) ชาวมินังกเบาจึงเริ่มรวมตัวกันแน่นแฟ้นขึ้น โดยเฉพาะที่ลุ่มน้ำคัมปาร์และอินดราเกีรีซึ่งเป็นบริเวณที่ยะโฮร์ถือว่าเป็นรัฐบรรณาการ^{๒๖} เหตุการณ์ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ จึงเป็นเรื่องของการแย่งชิงความเป็นใหญ่ในบริเวณช่องแคบมะละกา ระหว่างชนสามกลุ่ม ได้แก่ ชาวมลายูแห่งยะโฮร์ ชาวมินังกเบา และชาวบูกิส^{๒๗}

ใน ค.ศ. ๑๗๑๘ ผู้นำจากซิอะก (Siak) บนเกาะสุมาตราชื่อว่า Raja Kecil ได้นำทัพมินังกเบาเข้ายึดครองยะโฮร์ได้สำเร็จ Raja kecil ได้กล่าวอ้างตนเป็นลูกของสุลต่านที่ถูกเหล่าขุนนางปลงพระชนม์และดังนั้นจึงอ้างสิทธิที่จะกลับมาปกครองยะโฮร์ โดยปลดสุลต่าน Abdul Jalil กลับไปดำรงตำแหน่งอัครเสนาบดีตามเดิมและสั่งให้ฆ่า

^{๒๓} สำหรับการทำความเข้าใจชุมชนบูกิสที่สุลาเวซี โปรดดู L.Y. Andaya, 'The Nature of Kingship in Bone' in A. Reid and L. Castles, *Pre-Colonial State System...*, p. 115-125.

^{๒๔} *Tuhfat*, p. 2.

^{๒๕} *Tuhfat*, p. 27. ในจำนวนพี่น้องทั้งห้าคนนี้ Daeng Parani พี่ชายคนโตแต่งงานกับพระธิดาของสุลต่าน Abdul Jalil ที่ถูกชาวมินังกเบาปลงพระชนม์ แต่ต่อมาไปตั้งชุมชนที่ Siantan ในสุมาตรา คนที่สองชื่อ Daeng Menumbun และคนที่ห้าชื่อ Daeng Kamasi ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ Mempawah และ Sambas บนเกาะบอร์เนียว ส่วน Daeng Marewa และ Daeng Cellak ดำรงตำแหน่งอุปราชบูกิสแห่งยะโฮร์-รีเอาคนที่ ๑ และ ๒ ตามลำดับ

^{๒๖} W. Marsden, *The History of Sumatra*, Kuala Lumpur, OUP Reprint, 1975, p. 332-333, 353-359.

^{๒๗} L.Y. Andaya ใน *The Kingdom of Johor* ศึกษาเหตุการณ์ตอนนี้จากหลักฐานสามฝ่ายได้แก่ตุหฺฟัต (บูกิส) พงศาวดารซิอะก (มินังกเบา) และ *Peringkatan Sejarah Negeri Johor* ซึ่งให้มุมมองของขุนนางมลายู

เสียชีวิต เหล่าเครือญาติของสุลต่าน Abdul Jalil จึงได้พยายามหาพันธมิตรมาช่วยต่อสู้ โดยได้ทาบทามทั้งรัฐมลายูอื่นๆ และดัชชี ในที่สุดผู้ที่ให้ความช่วยเหลือคือพวกบูกิสซึ่งสามารถขับไล่ Raja Kecik ออกไปจากยะโฮร์ได้ ผู้นำบูกิสได้สนับสนุนให้ลูกของสุลต่าน Abdul Jalil สถาปนาตนขึ้นเป็นกษัตริย์ยะโฮร์องค์ต่อมาทรงพระนามว่าสุลต่าน Sulaiman Al-Alam Syah (๑๗๑๙-๑๗๖๐) แต่ได้ย้ายราชสำนักไปอยู่ที่เมืองท่ารีเอาบนเกาะบินตันทางตอนใต้ของสิงคโปร์ เพื่อความคล่องตัวในการทำการค้าและควบคุมชาวเล ในกรณีนี้ ตูห์ฟัตบันทึกไว้ว่าผู้นำมลายูได้ตอบแทนชาวบูกิสโดยให้ตำแหน่งบริหารที่ถาวรและสูงส่งหลายตำแหน่ง ที่สำคัญที่สุดคือตำแหน่งอุปราช (Raya Muda ซึ่งตอนนีเรียกว่า Yang di Pertuan Muda หรือ Yamtuan Muda) ตำแหน่งนี้จะสืบทอดตามสายตระกูลของชาวบูกิสเท่านั้น^{๒๘} นอกจากนี้ยังได้มีการกระชับความสัมพันธ์ทางเครือญาติโดยการแต่งงาน ดังนั้น สุลต่านที่ปกครองอาณาจักรยะโฮร์-รีเอาองค์ต่อๆ มาจึงมีเชื้อสายมลายูปนบูกิส การเข้าดำรงตำแหน่ง Yamtuan Muda ของผู้นำบูกิสทำให้โครงสร้างอำนาจของอาณาจักรแตกออกเป็นสองส่วนอย่างชัดเจน ได้แก่อำนาจของกลุ่มขุนนางมลายูและกลุ่มขุนนางบูกิส

ชนเผ่าบูกิสที่อพยพเข้ามาอยู่ที่รีเอามีส่วนในการต่อสู้ป้องกันอาณาจักรยะโฮร์-รีเอาจากการรุกรานของชาวมินังกเบาตลอดคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ตูห์ฟัต อัล นาฟีส์ ได้ถ่ายทอดเหตุการณ์เริ่มตั้งแต่อาณาจักรถูกโจมตีครั้งแรก การเชื่อเชิญผู้นำบูกิสมาช่วยรบ ข้อสัญญาที่ผู้นำชาวบูกิสและชาวมลายูให้ไว้ต่อกันพร้อมทั้งบทบาทของอุปราชบูกิสในสงครามที่เกิดขึ้นหลังจากนั้นโดยละเอียดและยังได้สรุปให้เห็นอีกครั้งในตอนท้ายว่ามีการสู้รบครั้งสำคัญๆ ระหว่างยะโฮร์-รีเอานำโดยชาวบูกิสกับชนเผ่ามินังกเบาจากซ็อะกัรรวมทั้งหมดสิบครั้ง^{๒๙} ในด้านเศรษฐกิจ ตูห์ฟัต ก็ได้แสดงให้เห็นว่าชาวบูกิสมีบทบาทในการวางรากฐานทางการค้าให้แก่รีเอา โดยการใช้เครือข่ายการค้าและความสัมพันธ์กับชุมชนบูกิสอื่นๆ ที่ตั้งถิ่นฐานครอบคลุมไปทั่วบริเวณช่องแคบมะละกา สุมาตราและบอร์เนียว นอกจากนั้น อุปราชชาวบูกิสยังได้เดินทางไปยังดินแดนที่เป็นรัฐบรรณาการด้วยตนเองเพื่อกระชับอำนาจการดูแลผลประโยชน์ให้ดีขึ้น^{๓๐} อาณาจักรยะโฮร์-รีเอาในช่วงปลอดภัยสงครามและภายใต้การดำเนินงานของอุปราชบูกิสที่เข้มแข็งอย่างเช่น Daeng Cellak (Yamtuan Muda คนที่ ๒) หรือ Raja Haji (Yamtuan Muda คนที่ ๔ และเป็นปู่ของ Raja Ali Haji ผู้แต่ง

^{๒๘} Tuhfat, p. 50, 65.

^{๒๙} Tuhfat, p. 136-137.

^{๓๐} Tuhfat, p. 75-76 ; V Matheson, 'Concept of State'....., p. 14.

ตุหฺฟัต) เป็นเมืองท่าที่รุ่งเรือง “พลเมืองส่วนใหญ่ของรีเอามังคัง...ท่าเรือก็แน่นขนัดไปด้วยเรือชนิดต่างๆ จากจีน ชวา สยามและดินแดนอื่นๆ องค์กรสุลต่าน อุปราชและราชวงศ์ทั้งฝ่ายมลายูและบูกิสต์ต่างก็ได้รับผลประโยชน์จำนวนมากจากภาษีการค้าและภาษีผ่านด่าน”^{๑๑} แม้ว่าการบรรยายที่ปรากฏในตุหฺฟัต อาจจะมีส่วนที่เกินเลยความจริงไปบ้าง แต่อย่างน้อย หลักฐานอื่นๆ โดยเฉพาะบันทึกของบริษัท V.O.C. ก็ช่วยยืนยันถึงความสำเร็จ ของเมืองท่ารีเอในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘^{๑๒}

แต่ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น พัฒนาการทางการเมืองที่เกิดขึ้นไม่ราบรื่นเท่าการค้า อาณาจักรยะโฮร์-รีเอประสบกับปัญหาความแตกแยกภายใน ทั้งนี้เพราะการบริหารราชการที่แบ่งแยกออกเป็นสองส่วนภายใต้สุลต่านชาวมลายูและอุปราชชาวบูกิสต์ไม่เคยเป็นที่ยอมรับของเหล่าขุนนางมลายู อิทธิพลของชาวบูกิสต์ในยะโฮร์-รีเอเพิ่มมากขึ้นอีกหลังค.ศ. ๑๗๖๐ เนื่องจากสุลต่านสุไลมานสิ้นพระชนม์และราชบัลลังก์ตกเป็นของสุลต่านผู้เยาว์ซึ่งอยู่ภายใต้ผู้สำเร็จราชการชาวบูกิสต์ [ได้แก่ Sultan Mahmud Riayat Syah (๑๗๖๑-๑๘๑๒)] เหล่าขุนนางชาวมลายูจึงได้พยายามที่จะทำลายล้างอำนาจ

ทางการเมืองของผู้นำบูกิสต์โดยร่วมมือกับชุมชนมลายูอื่นๆ เช่นจากรัฐตรังกานู เป็นต้น ความขัดแย้งระหว่างชาวมลายูกับชาวบูกิสต์จึงเป็นประเด็นที่ปรากฏอย่างเด่นชัดมากในตุหฺฟัต ถัดมาจากการสงครามกับชนเผ่ามิงกเบอ ราชอาลี ฮะจี ผู้แต่งตุหฺฟัตได้กล่าวโทษผู้นำชาวมลายูว่าเป็นผู้ก่อให้เกิดความขัดแย้งเพราะมีความอิจฉาริษยาและไม่พยายามมองคุณประโยชน์ที่ชาวบูกิสต์ได้ทำไว้ต่ออาณาจักรยะโฮร์-รีเอ^{๑๓}

การแย่งชิงความเป็นใหญ่ของชนสองกลุ่มนี้มีความซับซ้อนมากขึ้นเมื่อดัตช์เข้ามาเกี่ยวข้อง เท่าที่ผ่านมา บริษัท V.O.C. ที่ปกครองมะละกาไม่ได้มีบทบาทต่อรัฐพื้นเมืองที่อยู่ใกล้เคียงมากนัก ทั้งนี้เพราะนโยบายของผู้บริหารที่อัมสเตอร์ดัมไม่สนับสนุนให้บริษัทเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างรัฐพื้นเมือง นอกเสียจากว่าจะมีผลกระทบต่อการดำเนินงานของบริษัทโดยตรง อย่างไรก็ตาม มะละกากลายเป็นปัญหาต่อบริษัทมากขึ้นเรื่อยๆ ในทางหนึ่งเมืองท่านี้มีความสำคัญในการควบคุมเส้นทางการค้าของดัตช์เกินกว่าที่จะปล่อยให้หลุดมือไป ขณะเดียวกัน มะละกาก็ไม่ทำผลกำไรและกลายเป็นภาระด้านการเงินต่อปัตตาเวีย ความอ่อนแอของมะละกาเป็นแรงจูงใจให้ผู้นำ

^{๑๑} Tuhfat, p. 160-161, และหน้า 90-91.

^{๑๒} L.Y. Andaya and B.W. Andaya, *A History of Malaysia*, London, Macmillan, 1982, p. 97-102.

^{๑๓} Tuhfat, p. 95-100.

บุกีสของยะโฮร์-รีเอาพยายามช่วงชิงเมือง
ท่านี้จากดัตช์ กองทัพบุกีสจากรีเอาและสลัง
งอร์เข้าโจมตีมะละกาใน ค.ศ. ๑๗๕๖-๕๗ และ
๑๗๘๔ อย่างไรก็ตาม ในการรบครั้งสุดท้าย
นี้ โชคของดัตช์เปลี่ยนไปเมื่อ Raja Haji อุป
ราชคนสำคัญของชาวบุกีสเสียชีวิตระหว่าง
การสู้รบ การสงครามครั้งนี้มีผลทำให้อิทธิพลของชาวบุกีสในอาณาจักรยะโฮร์-
รีเอาลดลงได้อย่างที่เหล่าขุนนางมลายู
ต้องการ แต่สิ่งที่เข้ามาแทนที่คืออำนาจของ
ดัตช์ หลังการศึก บริษัท V.O.C. ได้ทำสนธิ
สัญญากับสุลต่านแห่งยะโฮร์-รีเอาและได้
กำหนดข้อบังคับห้ามมิให้ผู้นำบุกีสเข้า
ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่สำคัญๆ อีกต่อไป^{๓๔}

อย่างไรก็ตาม ชัยชนะของดัตช์ในครั้ง
นี้ไม่ได้ช่วยกู้สถานภาพของบริษัท V.O.C.
ซึ่งตกต่ำไปเรื่อยๆ สงครามที่เกิดขึ้นในยุโรป
ในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ (สงคราม
ปฏิวัติฝรั่งเศส) เปิดทางให้อังกฤษเข้าครอบ
ครอง มะละกาใน ค.ศ. ๑๗๙๕ อีกสี่ปีต่อมา
คือใน ค.ศ. ๑๗๙๙ บริษัท V.O.C. ก็ล้มละลาย
ชาวบุกีสได้กลับมาแย่งรีเอาอีกครั้งเมื่ออำนาจ
ของดัตช์ลดลงซึ่งก็ได้ทำให้ความตึงเครียด
ระหว่างชาวบุกีสและมลายูกลับมีขึ้นมาอีก
ครั้งนี้ สุลต่าน Mahmud Riayat Syah (๑๗๖๑-
๑๘๑๒) แก้ไขวิกฤติการณ์โดยการย้ายราช

สำนักและขุนนางมลายูไปอยู่ที่เกาะลิงกะ
และอนุญาตให้อุปราชบุกีสครอบครองรีเอา
อย่างสมบูรณ์ใน ค.ศ. ๑๘๐๔^{๓๕}

แต่ความสงบที่เกิดขึ้นก็เป็นได้ในช่วง
สั้นๆ เท่านั้น มาถึงตอนนี้ อาณาจักรยะโฮร์-
รีเอา-ลิงกะก็ต้องตกอยู่ในสภาวะเดียวกับ
ดินแดนในบริเวณคาบสมุทรและกลุ่มเกาะ
อื่นๆ กล่าวคือได้รับผลกระทบจากนโยบาย
ของชาติตะวันตกที่ต้องการขยายอิทธิพล
รวมทั้งครอบครองดินแดนในบริเวณนี้เพิ่มขึ้น
เราสามารถเห็นการแทรกแซงของชาติตะวัน
ตกในรัฐพื้นเมืองได้ชัดเจนเมื่อสุลต่าน
Mahmud Riayat Syah สิ้นพระชนม์ลงใน ค.ศ.
๑๘๑๒ อังกฤษได้ร่วมมือกับขุนนางของ
อาณาจักรยะโฮร์-รีเอา-ลิงกะกลุ่มหนึ่งให้
การรับรองเจ้าชาย Husain ขึ้นเป็นสุลต่าน
ขณะที่ดัตช์ตอบโต้โดยการสนับสนุนให้ราช
สำนักที่ลิงกะและรีเอาสถาปนาเจ้าชาย Abdul
Rahman โอโรสกีองค์หนึ่ง การแย่งชิงราช
บัลลังก์ครั้งนี้จึงทำให้อาณาจักรยะโฮร์-รีเอา-
ลิงกะแบ่งแยกออกเป็นสองราชสำนัก กล่าว
คือราชสำนักของสุลต่าน Husain อยู่ที่
สิงคโปร์กับราชสำนักเดิมภายใต้สุลต่าน
Abdul Rahman ที่ลิงกะ^{๓๖} ทั้งนี้ไม่นับศูนย์
กลางของขุนนางเชื้อสายบุกีสที่รีเอาซึ่ง
สัมพันธ์กับราชสำนักลิงกะ การแบ่งแยกที่
เริ่มจากตัวบุคคลเช่นนี้ได้ขยายตัวกลาย

^{๓๔} Tuhfat, p. 180-181.

^{๓๕} V. Matheson, 'Strategies of Survival'....., p. 10 ; Tuhfat, o. 204-205.

^{๓๖} C. Trocki. Prince of Pirates....., p. 36.

เป็นการแบ่งแยกเขตการปกครองที่แท้จริง
ในอีกสิบกว่าปีต่อมา

ใน ค.ศ. ๑๘๒๔ อังกฤษและดัตช์ได้
ตกลงทำสนธิสัญญา Anglo-Dutch Treaty
ซึ่งมีผลต่อการแบ่งเขตอิทธิพลระหว่างทั้ง
สองชาติ โดยอังกฤษถือสิทธิเหนือดินแดน
ตั้งแต่สิงคโปร์ขึ้นไปและดัตช์ควบคุมบริเวณ
ที่อยู่ใต้ลงมา อาณาจักรยะโฮร์-รีเอา-ลิงกะ
ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์นี้มากที่สุด
เพราะไม่เพียงแต่อาณาจักรจะถูกแบ่งใน
ลักษณะที่ “แยกพี่ออกจากน้อง เพื่อนออก
จากเพื่อน” (สุมาตรา รีเอาและลิงกะตกอยู่
ในเขตอิทธิพลของดัตช์ขณะที่คาบสมุท
รมลายูและสิงคโปร์อยู่ภายใต้อังกฤษ) แต่
พัฒนาการของสิงคโปร์ในฐานะเมืองท่าการค้า
ของอังกฤษยังทำให้ฐานะทางการค้าของ
รีเอาเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วในช่วงต้น
คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙

เราสามารถมองเห็นความเปลี่ยนแปลง
ในสถานะและบทบาทของรีเอาได้ในคู่มือ
อัล นาฟีส์ เมื่อปราศจากการหลั่งไหลเข้ามา
ของผู้คนที่มากับการค้า และเมื่อดัตช์ไม่เข้า
มายุ่งเกี่ยวกับดินแดนนี้มากนัก วิถีชีวิต ณ
ราชสำนักลิงกะและที่รีเอาจึงดำเนินไปตาม
แบบแผนที่เคยเป็นมา ขณะที่ผู้คนที่สิงคโปร์
และผู้นำมลายูอื่นๆที่ใกล้ชิดกับสิงคโปร์เริ่ม
รับวิถีชีวิตที่อังกฤษเป็นแบบอย่าง รีเอาภายใต้การดูแลของอุปราชและขุนนางเชื้อสาย

บูกีส์และราชสำนักของสุลต่าน Abdul
Rahman Muadam Syah (๑๘๒๓-๑๘๓๒)
ที่ลิงกะได้พยายามที่จะปกป้องรักษาจารีต
ประเพณีและสิ่งที่ถือกันว่าเป็นมรดกทาง
วัฒนธรรมของชาวมลายู รีเอากลายเป็น
ศูนย์กลางของการปฏิรูปศาสนาอิสลามด้วย
ราชาอาลี ฮะจีได้พยายามชี้ให้เห็นหลายต่อ
หลายครั้งไว้ในคู่มือที่ว่าสุลต่านและอุปราช
บูกีส์เป็นอิสลามิกชนที่เคร่งครัดเพียงใด และ
ได้บันทึกถึงกลุ่มนักปราชญ์ ผู้รู้หรือผู้สอน
ศาสนาทั้งชาวมลายูและอาหรับที่มาเยือน
และได้รับการสนับสนุนจากราชสำนักนี้
นอกจากนั้น รีเอายังเป็นที่ที่มีการผลิตงาน
ด้านภาษาและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องและ
เป็นจำนวนที่มากกว่างานที่ออกมาจากราช
สำนักที่ลิงกะ ซึ่งความสำคัญทางด้าน
ศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนรีเอาตั้งที่
กล่าวมานี้ก็เป็นสิ่งที่ชาวตะวันตกและบุคคล
ร่วมสมัยให้การยอมรับ^{๓๗} ดังนั้น หากจะมี
ความขัดแย้งที่สะท้อนให้เห็นได้ในข้อเขียน
ช่วงท้ายๆ ของคู่มือ ความขัดแย้งดังกล่าว
ไม่ใช่เรื่องของเผ่าพันธุ์อีกต่อไป แต่เป็น
ความตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทาง
วัฒนธรรมที่เป็นผลมาจากการเข้ามาของ
อิทธิพลตะวันตก และความต้องการของผู้
เขียนที่จะจรรโลงวัฒนธรรมราชสำนักดั้งเดิม
ให้ดำรงอยู่มากกว่า

คู่มือ อัล นาฟีส์จบลงด้วยวิภวาทิ

^{๓๗} B.W. Andaya and V. Matheson, 'Islamic Thought'....., p. 108.

การณ์ของราชสำนักครั้งสุดท้ายที่ผู้แต่งมีโอกาสรับรู้ด้วยตนเองเมื่อตัดซ์ตัดสินใจปลดสุลต่าน Mahmud Mudzaffar Syah (๑๘๔๑-๑๘๖๔) ใน ค.ศ. ๑๘๕๗ สุลต่าน Mahmud Mudzaffar แห่งลิงกะนี้เป็นบุคคลที่มีสีสันมากคนหนึ่งในประวัติศาสตร์ของโลกมลายูพระองค์ไม่ต้องการใช้ชีวิตเรียบง่ายเคร่งครัดในศาสนาและจารีตประเพณีเช่นที่พระบิดาและพระอัยกาเคยทำ นอกจากนี้ยังทรงไม่พอพระทัยในอำนาจของอุปราชเชื้อสายบูกิสส์ที่มีต่อราชสำนักที่ลิงกะด้วย^{๙๘} สุลต่าน Mahmud Mudzaffar ต้องการที่จะฟื้นฟูสถานะและอำนาจทางการเมืองของราชสำนักลิงกะในฐานะที่เป็นผู้สืบเชื้อสายราชวงศ์ที่เคยปกครอง ‘อาณาจักรยะโฮร์’ ในการนี้พระองค์ได้พยายามเข้าไปมีบทบาท

ในรัฐบาลคาบสมุทรมลายูและอ้างสิทธิในการปกครองยะโฮร์และปะหังในฐานะที่เคยเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอาณาจักรยะโฮร์-รีเอ-ลิงกะมาก่อน^{๙๙} การกระทำเช่นนี้ทำให้ความลำบากใจมาให้แก่ตัดซ์เป็นอย่างมาก เนื่องจากไม่ต้องการมีปัญหาเกี่ยวกับอังกฤษ และจึงเป็นเหตุผลสำคัญที่สุดที่ทำให้รัฐบาลตัดซ์ตัดสินใจปลดสุลต่าน Mahmud Mudzaffar ใน ค.ศ. ๑๘๕๗ ในช่วงเวลาหลังจากสูญเสียราชบัลลังก์ไปจนถึงปีที่สิ้นพระชนม์ ค.ศ. ๑๘๖๔ สุลต่าน Mahmud Mudzaffar ไม่ย่อท้อที่จะช่วงชิงราชบัลลังก์คืน โดยการขอความร่วมมือจากรัฐมลายูอื่นๆ เช่น ปะหังและตรังกานู และในที่สุดได้มาเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ เมื่อ ค.ศ. ๑๘๖๑ เพื่อขอความสนับสนุน^{๑๐๐}

^{๙๘} ราชอาลี ฮะจี เล่าไว้ในตุหฟัตว่าสุลต่าน Mahmud Mudzaffar ถ่วงเวลาไม่ยอมแต่งตั้งอุปราชชาวบูกิสส์คนใหม่จนกระทั่งขุนนางทั้งหลายและผู้สำเร็จราชการชาวตัดซ์ต้องขอร้องแกมบังคับ *Tuhfat*, p. 280-281.

^{๙๙} A.C. Milner อภิปรายเกี่ยวกับบทบาทของสุลต่าน Mahmud Mudzaffar ในสงครามปะหังและความพยายามที่จะเข้าไปอ้างสิทธิในดินแดนบนคาบสมุทรมลายูโดยละเอียด โปรดดู A.C. Milner, *Kerajaan : Malay Political Culture on the Eve of Colonial Rule*, Tucson, University of Arizona Press, 1982, Chapter 3-4.

^{๑๐๐} *Tuhfat*, p. 304-307 รายละเอียดเกี่ยวกับการเข้ามาที่สยามของสุลต่าน Mahmud มีไม่มาก แต่อาจจะน่าสนใจสำหรับคนไทย เพราะผู้แต่งตุหฟัตบันทึกว่าสุลต่านถูกรัชกาลที่ ๔ ทรงอบรมสั่งสอนอย่างตรงไปตรงมา โดยมีพระราชกระแสว่าที่สุลต่าน Mahmud ต้องลำบากก็สมควรแล้วเพราะเป็นคนเอาแต่ใจตนเองไม่รู้จักฟังผู้หลักผู้ใหญ่ และยังทรงรับสั่งต่อไปอีกว่า “...เราไม่สามารถจะทำตามใจปรารถนาได้ทุกอย่าง ถ้าเราทำอย่างเจ้า เราอาจจะถูกราชฎา พวกนั้นจะเอาลูกหรือญาติของเราขึ้นมาแทนที่ เพราะเป็นได้เหมือนกัน เพราะฉะนั้น อย่าได้ประมาท...” เท่าที่ผู้เขียนสอบทานพงศาวดารของไทยที่กล่าวถึงการเข้ามาของสุลต่าน Mahmud ก็ไม่ปรากฏรายละเอียดของพระราชกระแส (พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ เล่ม ๑ และ พงศาวดารเมืองตรังกานู ในประชุมพงศาวดาร (กรุงสุมาตรา) เล่ม ๒) จึงไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นพระราชดำรัสของรัชกาลที่ ๔ จริงหรือไม่ ในตุหฟัตยังมีการบันทึกไว้ด้วยด้วยสุลต่าน Mahmud ได้นำน้องสาวชื่อ Tengku Safiah มาด้วยซึ่งต่อมาได้เข้ารับราชการฝ่ายในในรัชกาลที่ ๔.

อย่างไรก็ตาม หลักฐานทั้งในตุหฺฟัตพงศาวดารของสยามและจากแหล่งอื่นบ่งบอกว่าแม้ว่าสุลต่าน Mahmud Mudzaffar จะได้รับการต้อนรับจากราชสำนักสยามเป็นอย่างดี แต่ก็มีได้รับการช่วยเหลือทางการทหารแต่อย่างใด

ในสายตาของราชาอาลี ฮะจี สุลต่าน Mahmud Mudzaffar เป็นตัวอย่างของบุคคลที่นำความหายนะมาสู่ตนเองเพราะไม่ยึดถือในวิถีทางที่ถูกต้องตามจารีตประเพณีและปราศจากศรัทธาในศาสนาอิสลาม ตุหฺฟัตบันทึกรวบรวมไว้ว่า “พระองค์ชอบเดินทางไปสิงคโปร์เพื่อความเพลิดเพลิน ณ ที่นั้น พระองค์ได้เข้าร่วมในสมาคมของชาวคริสเตียน และคุ้นเคยกับพวกปราชิตที่ไม่ใช่มุสลิม เมื่อกลับมาที่สิงคโปร์ พระองค์มีรับสั่งให้สร้างพระราชวังที่ใหญ่โตสวยงามตามแบบของคนผิวขาวซึ่งไม่เคยมีกษัตริย์พระองค์ใดเคยทำ มีเครื่องเรือน อาหารและเครื่องตั้งมออย่างเดียวกับของคนผิวขาว”^{๑๑} ด้วยการถ่ายทอดเรื่องราวของสุลต่าน Mahmud Mudzaffar แห่งสิงคโปร์ ราชาอาลี ฮะจีได้นำผู้อ่านตุหฺฟัต อัลนาฟิสผ่านวัฏจักรประวัติศาสตร์ที่ครบวงจรจากวิกฤตการณ์ในค.ศ. ๑๖๙๙ ซึ่งกษัตริย์ถูกปลงพระชนม์มาถึงค.ศ. ๑๘๕๗ ซึ่งกษัตริย์ถูกเพิกถอนราชบัลลังก์ ในทั้งสอง

กรณีการกระทำที่ขัดต่อจารีตประเพณีเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สถานะของราชสำนักและราชวงศ์ต้องตกต่ำลง ขณะเดียวกัน ในการศึกษาการคลี่คลายของอดีต เราก็สามารถมองเห็นระยะเวลาของความรุ่งเรือง และได้เรียนรู้จากตุหฺฟัตว่าอะไรเป็นสาเหตุของความรุ่งเรืองนั้นๆ ด้วย

ตุหฺฟัต อัล นาฟิสเป็นงานที่บรรยายเรื่องราวที่ครอบคลุมดินแดนที่เป็นรัฐมลายูเกือบทั้งหมดและมีช่วงเวลายาวนานเกือบสองร้อยปี ซึ่งเป็นขนาดและขอบเขตที่ไม่เคยปรากฏในวรรณกรรมจารีตของโลกมลายู นอกจากนั้น ตุหฺฟัตยังมีลักษณะการเขียนที่แตกต่างจากงานเขียนพื้นเมืองประเภทพงศาวดารที่ผ่านมา Mohd. Taib Osman ได้ชี้ให้เห็นถึงข้อแตกต่างที่สำคัญๆ บางประการ เช่นการอ้างอิงข้อมูลที่ใช้ การให้ความสำคัญกับวัน-เวลา ความตระหนักของผู้แต่งต่อลำดับเรื่องราวและความสัมพันธ์ระหว่างกาลและเทศะ และการเขียนที่ไม่เน้นเรื่องเหลือจริงหรืออิทธิปาฏิหาริย์ต่างๆ^{๑๒} ลักษณะดังกล่าวทำให้ผลงานชิ้นนี้ได้รับความชื่นชมจากนักวิจารณ์วรรณกรรมชาวตะวันตกรุ่นแรกๆ A.H. John กล่าวว่านักวิชาการชาวตะวันตกอย่างเช่น Sir Richard Winstedt มีความเห็นว่า “ความคิดเกี่ยวกับ

^{๑๑} Tuhfat, p. 287.

^{๑๒} Mohd, Taib Osman, ‘Tuhfat al-Nafis-Corak Historiografinya-Persamaan dan Penyimpangan dari Tradisi Historiografi Melayu’, in Zahrah Ibrahim (ed.), **Sastra Sejarah.....**, p. 252-256.

ประวัติศาสตร์นั้นอยู่ห่างไกลจากผลงานที่ออกมาจากราชสำนักมลายู และเกือบจะไม่มีค่าสำเนียงถึงความสำคัญของลำดับเรื่องราวอย่างที่พบในโลกอิสลามและการวิเคราะห์วิจารณ์ข้อมูลปรากฏในงานเขียนของราชสำนักมลายูเลยจนกระทั่งพบในผลงานของ ราชอาลี ฮะจี^{๔๓} ลักษณะพิเศษตรงนี้ทำให้เกิดคำถามว่าความแตกต่างในผลงานของ ราชอาลี ฮะจี จะเป็นผลมาจากจารีตในของการบันทึกอดีตที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาวบูกิส และอิทธิพลของการมองประวัติ ศาสตร์ของโลกอิสลามหรือไม่^{๔๔} อย่างไรก็ตาม นักวิชาการรุ่นต่อมาดูจะมีความเห็นว่าความแตกต่างระหว่าง ตูร์ฟัตกับงานก่อนหน้านั้นเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย โดยชี้ให้เห็นว่างานเขียนที่ร่วมสมัยกับตูร์ฟัตอย่างเช่น **Hikayat Abdullah** (เรื่องของอับดุลเลาะห์) ของ Munshi Abdullah ibn Abdul Kadir ก็มีลักษณะการเขียนเชิงวิพากษ์คล้ายกัน^{๔๕}

อันที่จริง การเปรียบเทียบตูร์ฟัตกับ **Hikayat Abdullah** อาจจะไม่ให้ภาพที่แท้จริง

ของการปรับเปลี่ยนในแนวทางบันทึกอดีตของโลกมลายู ทั้งนี้เพราะ **Hikayat Abdullah** นั้นไม่ใช่พงศาวดารราชสำนัก แต่เป็นงานกึ่งอัตชีวประวัติที่ได้รับอิทธิพลในด้านรูปแบบการเขียนจากตะวันตกอย่างชัดเจน หากเปรียบเทียบตูร์ฟัตกับงานเขียนราชสำนักอื่นๆ ที่ผลิตในช่วงเดียวกันหรือใกล้เคียงเช่น **Hikayat Siak** (พงศาวดารซีออร์ก) หรือ **Hikayat Merong Mahawangsa** (พงศาวดารของเกดะห์หรือไทรบุรี) เราพบว่ารูปแบบของการนำเสนอเรื่องราวนั้นมีความแตกต่าง ประการแรก ตูร์ฟัต เป็นงานที่เรียบเรียงข้อมูลจากบันทึกประวัติศาสตร์ที่มีอยู่จริงสามารถค้นหาและนำมาสอบทานกันได้ Virginia Matheson ได้กล่าวถึงงานเขียนอื่นๆ หลายชิ้นที่คล้ายคลึงกับตูร์ฟัต และอาจจะเป็นงานที่ตูร์ฟัตนำมาเป็นพื้นฐานในการปรับปรุงเพิ่มเติม^{๔๖} โดยมีทั้งที่เป็นพงศาวดารของชาวมลายูและเป็นงานเขียนอื่นๆ เกี่ยวกับชาวบูกิส ประการที่สอง ตูร์ฟัต อ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลค่อนข้างชัดเจน โดยงานที่ได้รับการอ้างอิงบ่อยครั้ง

^{๔๓} A.H. John, 'The Turning Image : Myth and Reality in Malay Perceptions of the Past', in A. Reid and D. Marr, **Perception of the Past**..... p. 59.

^{๔๔} มีผู้ทำการศึกษาไว้ว่าชาวบูกิสมีจารีตในการบันทึกเรื่องราว ทั้งที่เป็นบันทึกสั้นๆ คล้ายบันทึกประจำวัน และการเรียบเรียงพงศาวดาร ดู J. Noorduyn, 'Some Aspects of Buginese Historiography' in D.G.E. Hall, (ed.), **Historians of Southeast Asia**, London, OUP, 1961, p. 31-34..

^{๔๕} A.H. Hill (trans.), **Hikayat Abdullah, An Annotated Translation**, Kuala Lumpur, OUP, 1970 ; ชุติพร พงศ์สุพัฒน์ 'เรื่องของอับดุลเลาะห์' อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 12 : 2 : 2533.

^{๔๖} V. Matheson, 'Struktur dan Sumbernya'....., p. 230-232

ได้แก่ กลุ่ม Hikayat Siak, Karya Engku Busu, Sejarah Selangor, Sejarah Trengganu และ Sejarah Pontianak ในจำนวนนี้มีแต่ Sejarah Trengganu เท่านั้นที่ยังไม่ได้รับการค้นพบ^{๔๗} อย่างไรก็ตาม ผู้แต่งตุห์ฟัตก็ยังคงใช้ข้อมูลที่ได้มาจากการเล่าสืบทอดกันมาและตำนานพื้นบ้านต่างๆ ด้วย ในกรณีนี้จะไม่มีการอ้างแหล่งข้อมูลแต่จะขึ้นต้นย่อหน้าหรือตอนนั้นๆ ว่า ‘ตามที่มีเรื่องเล่ากันมา...’

นอกจากการอ้างอิงแหล่งข้อมูลแล้ว ราชานาลี สะจียังมีวิธีนำเสนอเรื่องราวในลักษณะที่ดูจะมีความเป็น “ภาววิสัย” (objectivity) ในการกล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญหรือประเด็นที่เป็นปัญหาขัดแย้ง เช่น Raja Kecil ผู้นำมิงกเบาเป็นลูกของสุลต่าน Mahmud ของยะโฮร์ที่ถูกกลอบปลงพระชนม์จริงหรือไม่ หรือทำไมอุปราชชาวบูกิสจึงต้องทำสงครามกับดัตช์ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ผู้แต่งตุห์ฟัตจะเสนอข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ เพื่อให้ผู้อ่านพิจารณาโดยไม่เสนอคำตัดสิน มักจะสรุปว่า “ไม่ทราบแน่ชัดว่าข้อมูลใดถูกต้องมากกว่า แต่เท่าที่ได้ค้นมาก็เป็นดังนี้” ลักษณะดังกล่าวทำให้ตุห์ฟัตเป็นงานที่ดูทันสมัย แสดงถึงทัศนคติแบบใหม่ที่มีต่อการเลือกเรื่องราวที่นำมาบันทึกและวิธีการบันทึกที่ดี หากเรา

พิจารณาสิ่งที่ราชานาลี สะจีเขียนไว้ในบทนำของตุห์ฟัตที่ว่า “ข้าพเจ้าหวังว่าองค์พระอัลเลาะห์ผู้เป็นเจ้าของจะให้ภัยต่อข้อผิดพลาดเกี่ยวกับวันเวลาและข้อมูลความเป็นจริง...” คำภาวนานี้ก็คงไม่แตกต่างไปจากความรู้สึกของนักประวัติศาสตร์ปัจจุบันมากนัก

แต่ตุห์ฟัต อัล นาฟีส์ไม่ใช่งานที่ “เป็นกลาง” บทประพันธ์ชิ้นนี้ถูกเรียบเรียงขึ้นเพื่อจุดประสงค์ที่ชัดเจนในการเชิดชูบทบาทและเกียรติภูมิของชาวมลายูเชื้อสายบูกิสในอาณาจักรยะโฮร์ จึงเป็นการยากที่ผู้แต่งจะประนีประนอมระหว่างการให้ความสำคัญต่อข้อมูลที่ถูกต้องกับความต้องการที่จะเชิดชูบทบาทของชาวบูกิสในประวัติศาสตร์มลายู Virginia Matheson ได้ชี้ให้เห็นว่าผู้แต่งตุห์ฟัตใช้ข้อมูลอย่างเลือกสรร ทั้งในการเลือกแหล่งข้อมูลและการดึงข้อมูลออกมาใช้ในกรณีแรก หากมีงานหลายชิ้นที่พูดเรื่องเดียวกัน ผู้แต่งจะเลือกงานที่ให้ภาพพจน์ที่ดีที่สุดต่อชาวบูกิส ในกรณีหลัง Matheson กล่าวว่า “วิธีการพูดของผู้แต่งทำให้ดูเหมือนว่าสิ่งที่ถูกดึงออกมานั้นเป็นไปตามที่ได้มีการบันทึกไว้ แต่เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับต้นฉบับจริงเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับการตีความของผู้แต่ง”^{๔๘} ทัศนคติและวิธีปฏิบัติตรงนี้เห็นได้ชัดที่สุด

^{๔๗} V. Matheson, ‘Struktur dan Sumbernya’....., p. 232-233.

^{๔๘} V. Matheson, ‘Struktur dan Sumbernya’....., p. 239-240.

เมื่อพิจารณาการใช้ (Hikayat Siak) (พงศาวดารซีอะกั) ซึ่งเป็นพงศาวดารของชนเผ่ามิงกเบาที่เล่าเรื่องราวของสุมาตราและมลายูมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘^{๔๙} Hikayat Siak เป็นงานเขียน ‘เพื่อ’ ชาวมิงกเบาเท่าๆ กับที่ตุห์ฟัตเป็นงานเขียน ‘เพื่อ’ ชาวบูกิส แต่เนื่องจากเป็นผลงานที่ปรากฏอยู่ก่อนและสำคัญเกินกว่าที่จะเพิกเฉยได้ ราชาอาลี ฮะจี จึงได้ใช้อ้างอิงอย่างกว้างขวาง ขณะเดียวกันก็ทำลายความเชื่อถือในชั้นนี้เสียตั้งแต่ต้นโดยกล่าวว่าเป็นงานที่

ไม่มีวันที่ ปี เดือนหรือวัน--ตั้งแต่ต้นจนจบ ไม่มีแม้แต่ที่เดียวที่ข้าพเจ้าพบตัวสะกดการันต์ก็ผิดและสำนวนส่วนใหญ่ไม่น่าอ่านอาจเป็นเพราะเป็นการเล่าจากคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่ง นอกจากนี้ ใครก็ตามที่เป็นผู้เขียนก็ไม่ได้ทำการค้นคว้าเพื่อยืนยันสิ่งที่ถูกต้อง นั่นคือความเห็นของข้าพเจ้า^{๕๐}

ในภาพรวม ตุห์ฟัต อัล นาฟีส์ จึงเป็นการเล่าเรื่องราวของความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชาวมลายูและชาวบูกิสโดยผ่านสายตาของราชาอาลี ฮะจีและราชาอะหมัดผู้เป็นบิดา

อย่างไรก็ตาม คงจะไม่เป็นการยุติธรรมนักที่จะกล่าวตำหนิผู้แต่ง หรือไม่ยอมรับตุห์ฟัต เพราะเป็นงานที่มีอคติประการแรกในฐานะงานเขียนพื้นเมือง ตุห์ฟัตไม่ได้ผิดแผกไปจากงานพื้นเมืองร่วมสมัยอื่นๆ ซึ่งต่างก็ต้องการที่จะสร้างสิทธิความชอบธรรมหรือเชิดชูกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่ง A.H. Hill กล่าวไว้ในบทที่เขียนแนะนำ Hikayat Raja-Raja Pasai (พงศาวดารปาไซ) ว่า ความเป็นจริงในประวัติศาสตร์นิพนธ์มลายูย่อมเป็น ‘subjective truth’ มากกว่าที่จะเป็น ‘objective truth’ อย่างที่นักประวัติศาสตร์ปัจจุบันพยายามเข้าถึง^{๕๑} ข้อสังเกตนี้ยังใช้ได้กับงานเขียนพื้นเมืองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้น แม้ในปัจจุบันก็เชื่อได้ว่ามีนักประวัติศาสตร์อีกจำนวนไม่น้อยที่ต้องเผชิญกับทางเลือกระหว่างความรู้สึกและหลักการ อย่างเช่นที่เกิดกับราชาอาลี ฮะจี

แต่อคติที่มีอยู่ในตุห์ฟัต อัล นาฟีส์ก็ทำให้งานนี้ขาดความสมดุล ดังนั้น การใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาประวัติศาสตร์ของโลกมลายูจึงมีข้อจำกัด นอกเหนือจากเรื่องของข้อมูลที่อาจคลาดเคลื่อน ความต้องการที่จะปกป้องเชิดชูเผ่าพันธุ์ยังมีผลต่อการให้

^{๔๙} Muhammad Yusoff Hashim, ‘The Traditional Link Between Malacca and Siak as Seen Through the Hikayat Siak’, in *The Malay Sultanate of Malacca*, translated by D.J.M. Tate, Kuala Lumpur, 1992.

^{๕๐} *Tuhfat*, p. 96.

^{๕๑} A.H. Hill, ‘Hikayat Raja Raja Pasai’, *JMBRAS*, 33 : 2 : 1960, p. 25.

จุดเน้น การให้น้ำหนัก (emphasis) ของเรื่องราวและการตีความด้วย จุดประสงค์ในการเสริมสร้างเกียรติภูมิให้แก่บรรพชนชาวนูกีสทำให้**ตุห์พีต**เต็มไปด้วยเรื่องราวการสงครามและความขัดแย้งกว่าครึ่งเล่ม ดังนั้นเมื่อเทียบกับงานอย่างเช่น**เซอจาเราะห์ เมอลายู ตุห์พีต**จึงให้เนื้อหาที่สะท้อนโครงสร้างของรัฐหรือสังคม แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจหรือระบบการปกครอง หรือความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับราษฎรซึ่งเคยเป็นจุดเด่นของงานเขียนราชสำนักมลายูไว้น้อยมาก (Andaya ซึ่งพยายามศึกษาโครงสร้างทางการเมืองของอาณาจักรยะโฮร์ยังต้องหันกลับมาใช้**เซอจาเราะห์ เมอลายู**เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์แทน) อย่างไรก็ตาม เมื่อ**ตุห์พีต**เริ่มเล่าเหตุการณ์ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ราชอาลี ฮะจีจะใช้ข้อมูลจากงานเขียนน้อยลงโดยจะเล่าจากประสบการณ์ของตัวเองความเป็นไปในช่วงหลังนี้จึงมีสีสันและสะท้อนภาพของสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ได้ดีขึ้น

นอกจากข้อมูลจะจำกัดเฉพาะด้านแล้ว การตีความที่ปรากฏอยู่ยังทำให้ผู้ศึกษาต้องใช้งานนี้อย่างระมัดระวัง **ตุห์พีต**เน้นบทบาทของชาวนูกีสในฐานะผู้กอบกู้และป้องกันอาณาจักรยะโฮร์ทั้งจากการรุกรานของชนเผ่ามิ้งกเบาและจากดัตซีให้แก่ชาวมลายู ผู้

นำเชื้อสายนูกีสเป็นผู้ต่อรองกับดัตซีเพื่อผลประโยชน์ของสุลต่าน และเมื่อบ้านเมืองสงบ **ตุห์พีต**ก็ให้ภาพพจน์ของผู้นำเชื้อสายนูกีสว่าเป็นอิสลามิกชนตัวอย่าง ศรัทธาต่อศาสนาและเป็นผู้นำที่นำเกียรติยศมาสู่ดินแดน ภาพพจน์เช่นนี้ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏในงานของราชสำนักมลายูอื่นๆ ยกตัวอย่างเช่น **Peringatan Sejarah Negeri Johor** (ความทรงจำเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ยะโฮร์) หรือ **Kerangkaan Sejarah Melayu** (ประวัติศาสตร์มลายูอย่างย่อ) แม้ว่าจะกล่าวถึงเรื่องเดียวกัน ใน **Kerangkaan** ซึ่งเขียนโดยขุนนางมลายูของราชสำนักที่ลิงกะจะมีการกล่าวถึงการเข้ามาช่วยรบของชาวนูกีสไว้เพียงหน้าเดียวและไม่ได้กล่าวถึงบทบาทของอุปราชชาวนูกีสในฐานะผู้ปกป้องดินแดน^{๕๒} ในขณะที่ **Peringatan** จะเน้นบทบาทของขุนนางมลายูอย่างเช่นอัครเสนาบดี (Ben dahara) และแม้ว่าจะมีการกล่าวถึงการสู้รบกับชนเผ่ามิ้งกเบา แต่ก็ไม่ได้มีการกล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างชาวมลายูและนูกีส ทั้งยังไม่ได้แสดงว่าชาวนูกีสมีส่วนในการนำความรุ่งเรืองมาสู่อาณาจักรยะโฮร์ด้วย^{๕๓} เราจะเห็นได้ชัดเจนว่าประวัติศาสตร์นิพนธ์มลายูนั้นผันแปรมาไกล จาก**เซอจาเราะห์ เมอลายู** ซึ่งเป็นพงศาวดาร ‘ครอบจักรวาล’

^{๕๒} V. Matheson, ‘Strategies of Survival’.....p. 18-23 ได้ทำตารางเปรียบเทียบเนื้อหาของ **ตุห์พีต** กับ **Kerangkaan** ประเด็นต่อประเด็น.

^{๕๓} L.Y. Andaya, **The Kingdom of Johor.....**, p. 9-11.

(เพราะชาวมลายูทุกชุมชนยอมรับและอ้างถึง) มาสู่การบันทึกอดีตตามสายตาของ (รัฐ) โครของ (รัฐ) มันมากขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘

ทางออกสำหรับผู้ที่ต้องการใช้งานเหล่านี้เป็นข้อมูลนั้นไม่ยาก กล่าวคือศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลจากงานต่างๆ พร้อมๆ กันไป ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ และต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นระยะเวลาที่มีการขยายตัวของการเขียนพงศาวดารหรือตำนานท้องถิ่นเพื่อปกป้องหรือเชิดชูราชสำนักมากเป็นพิเศษในบริเวณคาบสมุทรมลายูสุมาตราและบอร์เนียว ดังนั้นแง่มุมที่ขาดหายไปในงานหนึ่งก็อาจปรากฏในอีกชิ้นหนึ่ง และยังสามารถสอบถามหรือเพิ่มเติมจากข้อมูลของชาวตะวันตกซึ่งก็มียุอยู่อีกมากมายด้วย แต่ในที่สุดแล้ว หากข้อมูลยังคงขัดแย้งกันก็ขึ้นอยู่กับผู้ทำการศึกษาในปัจจุบันนั่นเองว่าจะเลือกมองเรื่องราวในอดีตผ่านสายตาของใคร

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนบทความนี้มีความเห็นว่าการศึกษาผลงานอย่างเช่น *ตุห์ฟัต อัล นาฟีส์* นั้นไม่ได้อยู่ที่การพิสูจน์หรือตัดสินว่าเรื่องที่ปรากฏอยู่นั้นผิดหรือถูก สิ่งที่น่าสนใจกว่าอยู่ที่เหตุผลของการเขียนทำไม ราชอาลี ฮะจีซึ่งเป็นเล็อกผสมบูกีส์-มาเลย์รุ่นที่สี่และเป็นผู้ที่เชื่อในจารีตประเพณีและวัฒนธรรมของราชสำนักมลายูจึงมีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะบันทึกอดีตเพื่อเชิดชูบรรพบุรุษชาวบูกีส์ของตน ทำไมผู้

แต่งเน้นความขัดแย้งระหว่างชาวบูกีส์กับชาวมลายู ทั้งๆ ที่ทั้งสองต่างก็เป็นคนในกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกัน ราชอาลี ฮะจีมองตัวเองเป็นชาวบูกีส์หรือชาวมลายู ความแตกต่างของชนสองกลุ่มนี้ถ้ามีจะมีนัยสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างไรบ้าง ทำไมชุมชนต่างๆ ในดินแดนมลายูเกิดความจำเป็นที่จะบันทึกอดีตเป็นการใหญ่ในช่วงระยะเวลาใกล้เคียงกัน สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่เป็นบ่อเกิดของงานเขียนเหล่านี้ได้อย่างไร เราสามารถถามคำถามได้อีกมากในการศึกษาตัวเอกสารซึ่งน่าสนใจพอๆ กับการใช้เอกสารนั้นๆ จะเห็นได้ว่า ในฐานะแหล่งข้อมูล เราสามารถใช้ตุห์ฟัตได้อย่างไม่ยุ่งยากนักเมื่อรู้ข้อดีข้อด้อย แต่ในฐานะวรรณกรรมประวัติศาสตร์ *ตุห์ฟัต อัล นาฟีส์* เป็นผลงานที่ยังเปิดกว้างต่อการศึกษาวิเคราะห์ในส่วนที่เหลือของบทความชิ้นนี้ เราจะหยิบยกประเด็นที่น่าสนใจบางประเด็นมาพิจารณา

ตุห์ฟัต อัล นาฟีส์ในฐานะวรรณกรรมประวัติศาสตร์

ตุห์ฟัต อัล นาฟีส์ เป็นวรรณกรรมประวัติศาสตร์ของโลกมลายูที่มีบทบาทในการสร้างความชอบธรรมให้แก่ราชวงศ์ที่ปกครองอาณาจักรยะโฮร์ พร้อมปกป้องเกียรติภูมิของบรรพชนชาวบูกีส์ซึ่งเป็นผู้นำกลุ่มหนึ่งของอาณาจักร สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นได้

จากเรื่องราวที่บันทึกไว้และจากวิธีที่ผู้ประพันธ์เลือกสรร-นำเสนอข้อมูล คำถามที่มีขึ้นต่อไปก็คือปัจจัยอะไรที่ผลักดันให้ราชาอะหมัดและราชาอาลี ฮะจีเรียบเรียงงานชิ้นนี้ขึ้น และผู้แต่งมีความคิดอย่างไรเกี่ยวกับหน้าที่หรือคุณค่าของการบันทึกอดีต

Babara Watson Andaya และ Virginia Matheson เสนอว่าการบันทึกอดีตของราชาอาลี ฮะจีนั้นไม่ใช่เพื่อแสดงถึงความเปลี่ยนแปลงหรือ ‘พัฒนาการ’ ของประวัติศาสตร์ แต่เป็นการสร้างความทรงจำเกี่ยวกับช่วงเวลาที่ยุทธธรรมและมาตรฐานการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้รับการยอมรับและปฏิบัติ^{๕๔} นักวิชาการทั้งสองจะเห็นพ้องกับผู้วิจารณ์อื่นๆว่า **ตุหฺฟัต** เป็นผลมาจากปฏิกิริยาของผู้แต่งต่อสถานการณ์ร่วมสมัย ดังจะเห็นได้ว่าในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นั้น สังคมมลายูกำลังเข้าสู่ยุคเปลี่ยนผ่านที่สำคัญ สนธิสัญญา Anglo-Dutch Treaty (๑๘๒๔) ไม่ได้มีผลเพียงแต่ทำให้อาณาจักรยะโฮร์ถูกแบ่งแยกและเมืองท่ารีเอาเสื่อมโทรมดังที่กล่าวมาแล้ว แต่การขยายอิทธิพลของชาติตะวันตกยังมีผลกระทบต่อดินแดนมลายูทั้งหมด โดยก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมและการเมืองของรัฐจารีตไปสู่แบบอย่างของ

ตะวันตก Munshi Abdullah สะท้อนความเป็นไปข้อนี้ได้ดีที่สุดในเมื่อเขากล่าวไว้ใน ค.ศ. ๑๘๔๗ ว่า “ระบบเก่ากำลังถูกทำลายลง โลกใหม่กำลังถูกสร้างขึ้น และทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวเรากำลังเปลี่ยนแปลงไป”^{๕๕} ราชาอาลี ฮะจีตระหนักดีว่าค่านิยมและแบบแผนที่ดำรงอยู่นั้นกำลังเผชิญกับแรงผลักดันจากภายนอกซึ่งสังคมพื้นเมืองควบคุมไม่ได้ ความรู้สึกว่าโลกที่คุ้นเคยกำลังถูกคุกคามนี้เองที่เป็นพลังผลักดันให้มีการบันทึกอดีต และจากการที่มีงานประเภทพงศาวดารของรัฐมลายูเกิดขึ้นในช่วงนี้หลายชิ้นก็เชื่อได้ว่าผู้แต่ง **ตุหฺฟัต** ไม่ใช่คนเดียวที่รู้สึกเช่นนั้น

ในการอธิบายว่าราชาอาลี ฮะจีคิดอย่างไรในการแต่งตั้ง **ตุหฺฟัต อัล นาฟิสนัน** นักวิชาการเท่าที่ผ่านมาได้แยกแยะตัวตน ความคิดและความรู้สึกของผู้แต่งไว้เป็นสามลักษณะ ลักษณะแรกมองราชาอาลี ฮะจีในฐานะชาวมลายู โดยเสนอว่าผู้แต่งย่อมมีความรู้สึกร่วมกับชาวมลายูอื่นๆ ที่ตระหนักว่าไม่เพียงแต่ยุคทองจะผ่านพ้นไป แม้แต่ราชวงศ์หรือราชสำนักก็อาจจะจบสิ้นลงด้วยก็ได้^{๕๖} ทั้งนี้เราต้องไม่ลืมว่า **ตุหฺฟัต** ถูกแต่งขึ้นในช่วงประมาณ ค.ศ. ๑๘๖๕-๑๘๖๖ ซึ่งไม่นานหลังจากที่สุลต่าน Mahmud Muzaffa แห่งลิงกะถูกตัดศีรษะออกจากราชบัลลังก์

^{๕๔} B.W. Andaya and V. Matheson, ‘Islamic Thought’....., p. 128.

^{๕๕} A.H. Hill, **Hikayat Abdullah**....., p. 63.

^{๕๖} Mohd. Taib Osman, ‘Raja Ali Haji of Riau’....., p. 41.

(ค.ศ. ๑๘๕๗) พระองค์ไม่ประสบความสำเร็จในการกลับคืนสู่ราชบัลลังก์และสิ้นพระชนม์ใน ค.ศ. ๑๘๖๔ ฆะตากรรมของสุลต่านและราชวงศ์ที่ลึงกะก่อให้เกิดความต้องการที่จะบันทึกอดีตเพื่อเตือนใจถึงประวัติศาสตร์อันยาวนานของราชวงศ์และสิทธิอันชอบธรรมในการปกครองดินแดนซึ่งประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาเป็นเครื่องพิสูจน์

อย่างไรก็ตาม เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่าตัวตนของราชาอาลี อะจีที่สะท้อนออกมาจากคหู่พีตชัดเจนมากคือความเป็นชาวบูกิส ภายใต้บริบทของเรื่องราวที่เล่า ชาติกำเนิด (บูกิสหรือมลายู) มีความสำคัญมาก และผู้แต่งใช้คำที่แบ่งแยกอย่างชัดเจนโดยพูดถึง “พวก หรือ กลุ่มชน” (pihak, sebelah pihak) ในตอนหนึ่งของคหู่พีต สุลต่านตรังกานูกล่าวว่าชาวบูกิสตั้งใจที่จะทำลายล้าง ‘คนของเราชาวมลายู’ (suku kita kuam Melayu-our people, the Malays)^{๕๗} ดังนั้น ในฐานะผู้สืบสายสกุลอุปราชบูกิส ราชาอาลี อะจียังคงมีความสำนึกถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มชนที่เรียกว่าชาวมลายูเชื้อสายบูกิสกับชาวมลายู และตระหนักดีว่าการที่ชนกลุ่มนี้เข้ามามีบทบาทในราชสำนักยะโฮร์ได้สร้างความไม่พอใจให้แก่ผู้นำกลุ่มอื่นๆ Matheson เชื่อว่าราชา อาลี อะจีซึ่งเป็นนัก

ปราชญ์ประจำราชสำนักจะต้องพบเห็นเอกสาร พงศาวดาร ดำเนินหรือบันทึกที่กล่าวถึงเรื่องราวความขัดแย้งระหว่างขุนนางเชื้อสายบูกิสกับขุนนางชาวมลายูตลอดเวลาร้อยปีที่ผ่านมาและไม่ได้กล่าวไว้ในทางที่ดีต่อชาวบูกิส^{๕๘} ขณะที่ J. Noorduyn เสนอว่าชาวบูกิสซึ่งเป็นชุมชนผู้อพยพมักจะมี ความกังวลว่าเรื่องราวของบรรพบุรุษจะถูก ลืม^{๕๙} เหตุผลเหล่านี้จึงน่าจะเป็นแรงบันดาลใจให้ราชาอาลี อะจีรับภาระหน้าที่ในการเรียบเรียงเรื่องราวของชนบูกิสในดินแดนมลายู

ส่วนการวิเคราะห์แนวคิดของราชาอาลี อะจีประการสุดท้ายที่ Andaya และ Matheson เสนอไว้ค่อนข้างน่าสนใจได้แก่การพิจารณาผู้แต่งในฐานะอิสลามิกชนที่เคร่งครัด ราชาอาลี อะจีได้แสดงตัวตนให้เห็นผ่านคหู่พีตว่าเป็นผู้มีศรัทธาในศาสนา และมองคุณค่าของสังคมที่วางอยู่บนรากฐานของอิสลาม ข้อสังเกตนี้ได้รับการยืนยันจากผู้สำเร็จราชการชาวดัตช์ซึ่งพูดถึงผู้แต่งในเชิงต่อต้านแต่ก็ให้ภาพพจน์ออกมาคล้ายกัน โดยกล่าวว่าราชาอาลี อะจีเป็น “นักปราชญ์คลังลัทธิ ผู้ซึ่งเต็มใจที่จะเห็นชาวคริสต์และคริสต์จักรถูกทำลายล้างจนหมดสิ้น และไม่เป็นมิตรกับชาวตะวันตก”^{๖๐} ดังนั้น Andaya และ

^{๕๗} V. Matheson, ‘Concept of Malay Ethos’, p. 362.

^{๕๘} B.W. Andaya and V. Matheson, ‘Islamic Thought’, p. 114.

^{๕๙} J. Noorduyn, ‘Some Aspects of Buginese Historiography’, p. 34.

^{๖๐} B.W. Andaya and V. Matheson, ‘Islamic Thought’, p. 114.

Matheson จึงเสนอว่าแนวความคิดของผู้แต่งที่มีต่ออดีตนั้น “ไม่ได้มุ่งที่จะต้องการเชิดชูเกียรติภูมิของบรรพชนและปกป้องบทบาทที่ชาวมุสลิมเข้ามามีในประวัติศาสตร์มลายูเท่านั้น แต่เป็นความพยายามที่จะแสดงทัศนคติเกี่ยวกับสังคมซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดทางศาสนา”^{๖๑}

สิ่งที่สนับสนุนว่าการมองอดีตของราชาอาลี ฮะจีสอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนาก็คืองานเขียนชิ้นอื่นๆ ของท่าน ผลงานเรื่อง Thamarat al-Mahammad ซึ่งกล่าวถึงลักษณะของการปกครองและผู้ปกครองของราชาอาลี ฮะจีสะท้อนความคิดเกี่ยวกับรัฐว่ามีหน้าที่ในการทำให้สังคมสงบเรียบร้อยเหมาะแก่การดำเนินชีวิตตามรอยศาสนา ด้วยเหตุนี้ พระผู้เป็นเจ้าจึงแต่งตั้งกษัตริย์ผู้ซึ่งจะเป็นตัวอย่างของการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง และสร้างบรรทัดฐานทางศีลธรรมจรรยาแก่สังคม^{๖๒} ตูห์ฟัต อัล นาฟีส์ จึงถูกใช้ในการขยายแนวความคิดนี้โดยการให้บทเรียนจากประวัติศาสตร์

เราพบว่าเมื่อกล่าวถึงเหตุการณ์ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ผู้แต่งได้นำเสนอเรื่องราวในลักษณะที่แสดงให้เห็นว่ายะโฮร์สามารถประสบความสำเร็จได้หากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนและคนกับ

พระผู้เป็นเจ้าเป็นไปอย่างราบรื่นตามธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติ ดังนั้นจุดเริ่มของความเสื่อมอยู่ที่การปลงพระชนม์กษัตริย์ใน ค.ศ. ๑๖๙๙ เพราะเป็นการกระทำที่ขัดต่อประเพณี ทำให้บ้านเมืองระส่ำระสายและเกิดสงครามกับชาวมินังกเบา ในกรณีนี้ ชนเผ่ามุสลิมทำหน้าที่ในประวัติศาสตร์เป็นผู้นำความสมดุลให้คืนมาสู่แผ่นดิน จากนั้น ภายใต้อำนาจที่รอบรู้และทรงคุณธรรมเช่นสุลต่าน Sulaiman (๑๗๑๙-๑๗๖๐) อุปราชบูกิส อย่างเช่น Daeng Cellak และ Raja Haji ก็สามารถทำงานสร้างความมั่นคงให้แก่อาณาจักรได้ ในทางตรงกันข้าม หากผู้นำหลงผิดไม่ศรัทธาในพระเจ้าถือเอาความต้องการของตนเองเป็นใหญ่ (อย่างเช่น Raja Kecil แห่ง รัฐซีออร์ก หรือสุลต่าน Mansur Syah แห่งตรังกานูซึ่งเป็นผู้ที่ราชาอาลี ฮะจีกล่าวโทษว่านำความขัดแย้งมาสู่ชาวมลายูและชาวมุสลิมเพราะต้องการสร้างความเป็นใหญ่ให้กับตนเอง) ความขัดแย้งที่นำไปสู่ความเสื่อมก็จะเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม หากผู้นำในระยะต่อมาเรียนรู้จากอดีตและปฏิบัติตนตามจารีตประเพณี ความสงบสุขก็สามารถกลับมาเยือนอาณาจักรได้อีก เช่น ในรัชสมัยของสุลต่าน Abdul Rahman แห่ง ลิงกะ (๑๘๒๓-๑๘๓๒) ด้วยเหตุนี้ ตูห์ฟัต

^{๖๑} B.W. Andaya and V. Matheson, 'Islamic Thought', p. 115.

^{๖๒} B.W. Andaya and V. Matheson, 'Islamic Thought', p. 116.

จึงได้จับปลงที่ชะตากรรมของสุลต่าน Mahmud Muzaffar กษัตริย์ไรรัลลังก์แห่งลิงกะผู้ซึ่งประสบชะตากรรมเพราะ “พระองค์ไม่ปรารถนาจะฟังคำแนะนำและคำสอนของผู้ใหญ่ ถือความต้องการของตนเองหลงระเรีงไปกับพวกข้าราชการบริวาร นี่คือรากฐานของความขัดแย้งทั้งปวง”^{๖๓}

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าสำหรับราชาอาลี ฮะจี หน้าทีของอดีตและการบันทึกอดีตนั้นมีได้หลายแง่มุม ตูห์ฟัตทำหน้าที่เป็นบทบันทึกความรุ่งเรืองและสิทธิอำนาจทางการเมืองของราชวงศ์มลายู ทำหน้าที่ปกป้องเผ่าพันธุ์ (ethnic defense) และที่สำคัญคือเป็นคำประกาศถึงความเชื่อ (statement of belief) โดยมองประวัติศาสตร์มลายูผ่านจริยศาสตร์ของศาสนาอิสลาม

อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากการทำความเข้าใจตูห์ฟัต อัล นาฟีส์ในแง่ของผลงานและผู้แต่งตั้งที่ได้อภิปรายมาแล้ว เราน่าจะลองอ่านผลงานชิ้นนี้ในระดับที่กว้างขึ้นอีก โดยดูบริบททางการเมืองและสังคมที่ตูห์ฟัตอาจทำหน้าที่เป็นกระจกเงาให้ได้ คำถามหนึ่งที่เกิดขึ้นกับผู้เขียนบทความนี้เมื่อได้อ่านตูห์ฟัตและบทวิจารณ์ต่างๆ แล้วก็คือราชาอาลี ฮะจีตั้งใจจะใช้อดีตเป็นบทเรียนให้กับใคร Matheson เสนอว่าผู้แต่งตั้งใจจะให้ผลงานชิ้นนี้เป็นบทเรียนทั้งต่อกษัตริย์และประชาชน แต่เนื่องจากในตูห์ฟัตชาว

บูกีส์เป็นพระเอก ชาวมลายู (บางกลุ่ม) เป็นผู้ร้าย การตีความประวัติศาสตร์แบบนี้จึงไม่น่าจะเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง หรือไม่น่าจะเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นใดเลยนอกจากชาวบูกีส์ แต่หากราชาอาลี ฮะจีต้องการถ่ายทอดความคิดของตนไปยังชุมชนชาวบูกีส์หรืออนุชนชาวมลายูเชื้อสายบูกีส์ คำถามคือชุมชนที่ใด

คำถาม-คำตอบตรงนี้ทำให้เราต้องหันมาพิจารณาตูห์ฟัต อัล นาฟีส์ ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมที่เกิดขึ้นตลอดคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ และเห็นได้ชัดเจนมากขึ้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ทั้งยังต้องทำความเข้าใจด้วยว่าโฉมหน้าประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนไปนั้นส่งผลต่อลักษณะโครงสร้างอำนาจและแบบแผนความสัมพันธ์ในชุมชนอย่างไร ผู้เขียนบทความใคร่ขอเสนอว่าบทเรียนเกี่ยวกับอดีตที่ปรากฏในตูห์ฟัตสะท้อนการรับรู้ (perception) ของผู้แต่งต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานะอำนาจของราชสำนักมลายูที่เคยดำรงอยู่ และต่อการขยายตัวของรัฐหรือราชสำนักใหม่บนคาบสมุทรมลายูกระบวนการสร้างรัฐ (state-building process) ที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ ๑๘ ก่อให้เกิดปัญหาด้านเอกลักษณ์ (crisis of identity) ขึ้นในสังคมซึ่งโดยพื้นฐานประกอบด้วยชุมชนหลายเผ่าพันธุ์ ต่อไปนี้คือการวิเคราะห์โดยสรุปว่าความเปลี่ยนแปลง

^{๖๓} Tuhfat, p. 227.

แปลงที่เกิดขึ้นเป็นไปอย่างไรและมีผลอย่างไรต่อชุมชนบูกีส์ที่รีเอา

ชาวยุโรปที่เดินทางมายังบริเวณคาบสมุทรปลายุก่อนคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ มักจะตั้งข้อสังเกตถึงชุมชนในบริเวณนี้ว่ามีลักษณะการจัดกระจาย (fragmentation) และเคลื่อนที่โยกย้ายหรือเปลี่ยนรูปได้ง่าย (fluidity) ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เปิดออกสู่ทะเล แต่ประกอบด้วยดินแดนตอนในที่เป็นที่สูงหรือป่าทึบ มีบริเวณลุ่มแม่น้ำที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกไม่มากนักทำให้ดินแดนสองฟากของช่องแคบมะละกามีการตั้งหลักแหล่งเป็นชุมชนปากแม่น้ำที่ไม่ใหญ่นักกระจายอยู่ทั่วไป ชุมชนใดที่มีทำเลที่ตั้งสอดคล้องกับเส้นทางการค้าทางทะเลก็อาจจะพัฒนาขึ้นเป็นเมืองท่าและศูนย์อำนาจที่สำคัญขึ้นได้ อย่างเช่น ปาเล็มบัง มะละกา ยะโฮร์ อะจะห์ ไทรบุรี หรือปัตตานี เป็นต้น แต่ความรุ่งเรืองของชุมชนหรือเมืองท่าเหล่านี้ไม่คงทนถาวร สามารถเปลี่ยนตามสถานการณ์ใหม่ๆ ได้อย่างรวดเร็ว เช่นเส้นทางการค้าเปลี่ยน ถูกศัตรูโจมตี ประสบภัยธรรมชาติ เป็นต้น การอพยพย้ายถิ่นและการอพยพเข้ามาของชนกลุ่มใหม่จึงเป็นเรื่องปกติสำหรับบริเวณนี้ ในงานเขียนทั้งของพื้นเมืองและชาวตะวันตก เราพบเรื่องราวของรัฐหรืออาณาจักรเล็กอาณาจักรน้อยที่รุ่งเรืองและดับสูญเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

ลักษณะเช่นนี้ทำให้การรวมศูนย์อำนาจหรือการจัดการปกครองที่เป็นเอกภาพเกิดขึ้นได้ยาก ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับประชาชนจึงจำกัดอยู่ในขอบเขตของท้องถิ่นเป็นหลัก อย่างไรก็ตามรูปแบบของการควบคุมอาจจะแตกต่างกันได้ตั้งแต่ระดับที่ไม่ต่างจากสังคมเผ่าขนาดใหญ่ ไปจนถึงการปกครองในระบบศักดินาที่ลดหลั่นกันมาตั้งแต่พระราช ขุนนางส่วนกลาง--ส่วนท้องถิ่นและประชาชนอย่างเช่นอาณาจักรมะละกาในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ นอกจากนี้ในแต่ละช่วงเวลา ราชสำนักที่รุ่งเรืองจะพยายามขยายอำนาจเข้าไปครอบคลุมดินแดนที่อยู่โดยรอบ อาจจะโดยการใช้กำลังทางทหาร การแบ่งปันผลประโยชน์กับผู้นำของท้องถิ่น ระบบเครือญาติหรือการส่งคนของตนไปควบคุม ยกตัวอย่างเช่นยะโฮร์ในปลายศตวรรษที่ ๑๗ จะปกครองซีอะก็ผ่านผู้ปกครองของรัฐนั้นที่ยะโฮร์เป็นคนเลือก ดังนั้นเป็นต้น แต่อำนาจเช่นนี้ไม่คงทนถาวร ชุมชนอาจเปลี่ยนความจงรักภักดีจากราชสำนักหนึ่งไปยังอีกราชสำนักหนึ่งได้ หรืออพยพย้ายถิ่นเพื่อหลีกเลี่ยงอำนาจที่ไม่ปรารถนา สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้สังเกตการณ์ชาวตะวันตกมองสังคมมลายูว่าไม่มีระเบียบขาดการปกครองที่เป็นระบบ ไม่มีขอบเขตดินแดนที่แน่นอน และการตั้งหลักแหล่งของประชากรก็มักจะไม่ถาวร^{๖๔}

^{๖๔} A.C. Milner, *Kerajaan*, p. 8.

ข้อสังเกตนี้วางอยู่บนความเข้าใจเกี่ยวกับ “รัฐ” ตามแบบตะวันตกที่เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันว่านำมาปรับใช้กับสังคมพื้นเมืองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ได้อย่างสนิทสนมนัก ในความเป็นจริงความสัมพันธ์ของระหว่งบุคคลในสังคมมลายูไม่ได้ไร้ระเบียบ อย่างน้อยในระดับของแต่ละแคว้นแคว้นหรือท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับผู้นำก็เป็นแบบแผนที่ได้รับการยอมรับ แต่การรวมแคว้นแคว้นชุมชนและหรือเมืองต่างๆ เข้าภายใต้ศูนย์อำนาจหรือรัฐบาลกลางเดียวกันต่างหากที่ทำได้ยากเพราะลักษณะชุมชนที่กระจายตัวแล้ว ปัจจัยที่จะทำให้เกิดการยอมรับอำนาจที่เหนือกว่าอำนาจของผู้นำท้องถิ่นจึงต้องเป็นปัจจัยที่สามารถยกระดับชุมชนหนึ่งให้เหนือกว่าชุมชนอื่นๆ ซึ่งตามความเชื่อของชาวมลายู ปัจจัยนั้นคืออำนาจกษัตริย์

ในโลกมลายู แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐหรือดินแดนที่ใกล้เคียงกับคำว่า Government, State หรือ Kingdom มากที่สุดคือคำว่า Kerajaan ซึ่งมีความหมายถึงสภาวะของการมีกษัตริย์หรือการอยู่ภายใต้พระราชชาวมลายูดูจะไม่ได้คิดถึงการอยู่รวมกันใน ‘รัฐ’ มากเท่ากับการอยู่ภายใต้พระราช และจะให้ความสำคัญกับการสืบทอดของ

ราชวงศ์เป็นอย่างมาก เพราะในขณะที่ยังมีดินและผู้คนเป็นสิ่งที่หาได้ง่ายและสูญสิ้นไปได้ง่าย พระราชาที่สืบเชื้อสายราชวงศ์ที่ยิ่งใหญ่นั้นหายากกว่า ครอบครองที่ยังมีราชสำนักและราชวงศ์ที่ถูกต้อง กว ‘สร้างบ้านแปงเมือง’ ในที่ใหม่ย่อมเกิดขึ้นได้ (ดังคำพูดในเชอจาเราะห์ เมอลายูที่ว่า “ที่ไหนมีอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของกษัตริย์ ที่นั่นมีทอง”^{๖๕}) แต่หากปราศจากกษัตริย์และราชวงศ์ที่เป็นที่ยอมรับของผู้คน ชุมชนนั้นๆ ก็ย่อมไม่แตกต่างไปจากหมู่บ้านหรือชุมชนปากแม่น้ำอื่นๆ ที่พบเห็นได้ทั่วไป กษัตริย์จึงเป็นหัวใจของการปกครองและเป็นปัจจัยในการดำรงอยู่ของอาณาจักร นอกจากนี้ กษัตริย์ยังเป็นผู้ให้สิทธิชอบธรรมแก่การใช้อำนาจของเหล่าขุนนางซึ่งปกครองผู้คน ‘ต่างพระเนตรพระกรรณ’ ในเชอจาเราะห์ เมอลายูเช่นเดียวกันที่มีคำกล่าวไว้ว่า “ไม่ใช่กิจของกษัตริย์ที่จะต้องมากังวลกับความยากลำบากใดๆ ที่พวกเราผู้บริหารเผชิญ พระองค์จงรับเอาเฉพาะผลดีที่พวกเราก่อให้เกิดขึ้นเท่านั้น”^{๖๖} อาจกล่าวได้ว่าใน kerajaan หนึ่งๆ นั้น หน่วยปกครองพื้นฐานอยู่ที่ท้องถิ่น แต่กษัตริย์และราชสำนักที่ทำหน้าที่โยงโยชุมชนเหล่านี้เข้าด้วยกันโดยการสร้างความชอบธรรมให้แก่เหล่าขุนนางผู้ปกครองดินแดนที่ยอมรับในอำนาจนั้น

^{๖๕} C.C. Brown, *Sejarah Melayu*, p. 182.

^{๖๖} C.C. Brown, *Sejarah Melayu*, p. 57.

กษัตริย์และราชสำนักยังมีส่วนในการสร้างเอกลักษณ์ให้กับชุมชน มลายูเป็นสังคมการค้าที่เปิดรับการอพยพเข้ามาของผู้คนต่างกลุ่มต่างเผ่าพันธุ์อยู่ตลอดเวลา หากมองย้อนกลับไป แม้แต่อาณาจักรมะละกาซึ่งประกาศตนเป็นต้นแบบของรัฐบคาบสมุทรมลายูก็เริ่มต้นมาจากชุมชนผู้อพยพ (มาจากตอนกลางหรือตอนใต้ของสุมาตราและอาจมีเชื้อสายของชาวชวาด้วย) แต่ในกระบวนการของการอยู่ร่วมราชสำนักเดียวกัน ชนต่างกลุ่มต่างเผ่าสามารถรับหรือปรับตัวเข้าสู่รูปแบบการดำเนินชีวิต บรรทัดฐานและคติความเชื่อของราชสำนักนั้นๆ จนกระทั่งเกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนี้ ยกตัวอย่างเช่นชาวเลซึ่งที่ถือตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรมะละกาตราบเท่าที่ราชสำนักยังคงอยู่ตั้งนี้เป็นต้น

สำหรับอาณาจักรยะโฮร์-รีเอา-ลิงกะรูปแบบความสัมพันธ์ทางการเมืองดังที่ได้กล่าวมานี้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เมื่อชาวบูกิสส์เข้ามาตั้งหลักแหล่งบนคาบสมุทรมลายูในจำนวนที่มากขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อกลุ่มหนึ่งเข้ามามีบทบาททางการเมืองในราชสำนัก หลังจากที่ผู้นำของกลุ่มผู้อพยพชาวบูกิสส์ช่วยราชวงศ์ที่ปกครองยะโฮร์กวาดล้างศัตรูชาวมินังกเบาและสนับสนุนให้สุลต่าน Sulaiman หนึ่งบัลลังก์ได้สำเร็จใน ค.ศ. ๑๗๑๔ ชาวบูกิสส์ก็ได้กลายเป็นกลุ่มอำนาจที่สองในอาณาจักรเคียงคู่กับกษัตริย์และแทนที่ขุน

นางมลายูเดิม โดยการเรียกรังตำแหน่งหน้าที่และยศศักดิ์ที่สืบทอดตามสายตระกูลและดำเนินบทบาททั้งด้านการค้าการปกครองและการทหาร การปรากฏตัวของชาวบูกิสส์ทำให้อำนาจระหว่างกษัตริย์และขุนนางมลายูซึ่งเคยเือ่ต่อกันและกันนั้นขาดความสมดุล ขุนนางชาวมลายูที่สูญเสียอำนาจในราชสำนักยะโฮร์จะหันกลับไปกระชับอำนาจในบริเวณท้องถิ่นที่ขึ้นอยู่กับตนเอง ซึ่งทำให้กษัตริย์ตกอยู่ในสภาวะที่ต้องพึ่งพาชาวบูกิสส์ในการรักษาสถานะและป้องกันศัตรูทั้งจากภายนอกและภายในมากขึ้น

เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้ว่าอิทธิพลผู้นำบูกิสส์ในราชสำนักยะโฮร์จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตลอดคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ แต่ก็ไม่ปรากฏว่าผู้นำเชื้อสายบูกิสส์กลุ่มนี้ต้องการจะล้มล้างราชบัลลังก์เพื่อเข้าครอบครองอาณาจักรยะโฮร์แทนที่ ในตุห์ฟัต อัล นาฟิส ภาพที่ปรากฏออกมาจะแสดงให้เห็นว่าสุลต่านแห่งอาณาจักรยะโฮร์กับอุปราชเชื้อสายบูกิสส์นั้นมีความเข้าใจกันเป็นอย่างดี ในกรณีที่มีความขัดแย้งระหว่างผู้นำสองกลุ่มเกิดขึ้นแม้ว่าสุลต่านจะไม่สามารถหรือไม่เต็มใจที่จะเข้าข้างใดข้างหนึ่ง แต่ผู้แต่งตุห์ฟัตจะให้นัยว่าสุลต่านเห็นใจชาวบูกิสส์ ครั้งหนึ่งซึ่งอุปราชบูกิสส์แสดงความจำนงที่จะออกไปจากรีเอาเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ตุห์ฟัตให้การว่าสุลต่าน Sulaiman บอกกับขุนนางชาวมลายูว่าถ้าไม่พยายามทำงานร่วมกับชาวบูกิสส์ พระองค์จะไปจากรีเอาด้วย และ

“ใครที่อยากจะเป็นราชาที่นี้ก็ (เซอญ) เป็น”^{๖๗} การที่กลุ่มผู้นำเชื้อสายบูกิสพอใจที่จะใช้อำนาจผ่านองค์สุลต่านอาจแสดงถึงความตระหนักว่าในฐานะผู้อพยพหรือชนต่างเผ่าชาวยุโรปไม่มีสิทธิและอำนาจอันชอบธรรมที่จะทำให้ชาวมลายูยินยอมอยู่ใต้การปกครองได้โดยสันติ ซึ่งเท่ากับเป็นการยืนยันถึงความสำคัญของความเชื่อในเรื่องอำนาจกษัตริย์และการสืบทอดของราชวงศ์ ขณะเดียวกัน การต่อต้านของชาวมลายูต่อบทบาทของชาวยุโรปก็ทำให้ชนกลุ่มนี้ไม่สามารถหรือไม่ต้องการที่จะผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรมลายูโดยสมบูรณ์ ผู้อพยพชาวยุโรปจึงเป็นกลุ่มชนที่รวมกลุ่มกันค่อนข้างแน่นแฟ้นและยึดติดกับเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์^{๖๘}

เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้เราจะเห็นได้ว่า Yamtuan Muda และผู้นำชาวยุโรปกลุ่มนี้มีสถานะที่ค่อนข้างเป็นพิเศษ ในขณะที่ขุนนางชาวมลายูโดยทั่วไปมีอาณาบริเวณที่ปกครองและหาผลประโยชน์ได้โดยตรง หรือที่เราเข้าใจได้โดยทั่วไปว่า ‘กินเมือง’ (appendages) ผู้นำเชื้อสายบูกิสที่เป็นสายตระกูลของ Yamtuan Muda และสืบทอดตำแหน่งอุปราชยะโฮร์-รีเอากลับไม่มีฐานที่ตั้งที่เป็นดินแดน (territorial base) รัฐสลังงอร์

ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนบูกิสและเคยอยู่ใต้การดูแลของอุปราชก็ได้แยกตัวออกเป็นรัฐอิสระแล้วตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘^{๖๙} ส่วนรีเอานั้นก็เป็นเกาะเล็กๆ และเป็นเมืองท่าซึ่งไม่มีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นรัฐที่มั่นคงด้วยตัวเองได้ การดำรงอยู่และความรุ่งเรืองของชุมชนเชื้อสายบูกิสที่รีเอานี้จึงขึ้นอยู่กับอำนาจของราชสำนักยะโฮร์แต่เพียงอย่างเดียว

ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานความคิดทางการเมืองของสังคมมลายู การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ และสถานะของชุมชนบูกิสที่รีเอานี้เองที่จะช่วยให้เราวิเคราะห์เหตุการณ์ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ได้ดีขึ้น หากเรายอมรับว่าการดำรงอยู่ของกลุ่มผู้นำบูกิสที่รีเอา สถานะทางการเมือง อิทธิพลที่มีต่อชุมชนทั้งชาวยุโรปและชาวมลายูผูกพันอยู่กับการดำรงอยู่ของราชสำนักยะโฮร์ (ซึ่งหลังจาก ค.ศ. ๑๘๐๔ อยู่ที่เกาะสิงคโปร์) สิ่งที่เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ จะมีความหมายได้ดังต่อไปนี้

ประการหนึ่ง สนธิสัญญา Anglo-Dutch Treaty (๑๘๒๔) ทำให้รีเอาและสิงคโปร์ขึ้นกับดัชชีในขณะที่ส่วนอื่นๆ ของอาณาจักรยะโฮร์-รีเอา-สิงคโปร์ในอดีตไปอยู่ภายใต้อิทธิพลอังกฤษ ราชสำนักที่สิงคโปร์หมด

^{๖๗} Tuhfat, p. 105.

^{๖๘} L.Y. Andaya and B.W. Andaya, *A History of Malaysia*, p. 80.

^{๖๙} L.Y. Andaya and B.W. Andaya, *A History of Malaysia*, p. 95.

อำนาจในการที่จะควบคุมความเป็นไปที่จะเกิดขึ้นบนคาบสมุทรมลายู ซึ่งความล้มเหลวของสุลต่าน Mahmed Muzaffar ในการเข้าไปแทรกแซงกิจการของรัฐมลายูตอนบน และชิงราชบัลลังก์คืนเป็นเครื่องพิสูจน์ได้ชัดเจนที่สุด ภายใต้สนธิสัญญานี้ ชุมชนที่รีเออาและลิงกะกลายเป็นส่วนหนึ่งของเนเธอร์แลนด์ อีส อินดีส์อันกว้างใหญ่ของดัตช์ที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแตกต่างกันออกไป สำหรับกลุ่มผู้นำเชื้อสายบูกิสที่รีเออา สิ่งที่เกิดขึ้นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสถานะจากกลุ่มอำนาจที่เคยคำจุนราชบัลลังก์ของอาณาจักรที่ทรงเกียรติมาสู่ความเป็นชุมชนเล็กๆ ที่เจียบเหงาและไม่ทราบอนาคตว่าจะดำรงรักษาความเป็นชุมชนบูกิสแห่งรีเออาไปได้อีกนานแค่ไหน ในแง่นี้ **ตุห์ฟัต อัล นาฟิส** จึงเป็นคำประกาศยืนยันเอกลักษณ์ของชุมชน บ่งบอกถึงที่มาที่ไปและความสำคัญในประวัติศาสตร์

ประการที่สอง หากมองไปที่คาบสมุทรมลายูในระยะเวลาเดียวกัน เราจะเห็นกระแสของการสร้างรัฐเกิดขึ้นอย่างจริงจังในหลายรูปแบบ ศูนย์อำนาจที่ปรากฏอยู่เดิม เช่น เปร๊ะ เกดะห์ และตรังกานูพยายามกระชับอำนาจ และดำเนินนโยบายทางการทูตกับสยามและอังกฤษเพื่อให้มีการยอมรับอำนาจของราชสำนัก แม้ว่าจะเป็นอำนาจในฐานะรัฐบรรณาการก็ตาม ขณะเดียวกันศูนย์อำนาจใหม่ก็ได้เกิดขึ้น ที่สำคัญสำหรับรีเออา คือรัฐปะหังและรัฐยะโฮร์ซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่ง

สุลต่านสุไลมานแห่งลิงกะ (๑๘๕๗-๑๘๘๓)

ของอาณาจักรยะโฮร์ดั้งเดิม รัฐปะหังนั้นเคยเป็นหัวเมืองที่ปกครองโดย Bendahara หรือ อัครเสนาบดีของอาณาจักรยะโฮร์ ขณะที่รัฐยะโฮร์หรือดินแดนบริเวณลุ่มแม่น้ำยะโฮร์ปลายสุดของคาบสมุทรมลายูอยู่ในความดูแลของ Temenggong of Johor ซึ่งเป็นตำแหน่งคล้ายเสนาบดีวัง แต่เดิมนั้น ขุนนางทั้งสองจะปกครองดินแดนนี้เป็นหัวเมืองของอาณาจักรยะโฮร์ อย่างไรก็ตามหลัง ค.ศ. ๑๘๒๔ ทั้ง Bendahara และ Temenggong ของอาณาจักรยะโฮร์เริ่มถือว่าดินแดนทั้งสองเป็นรัฐอิสระ และพยายามยกฐานะตนเองขึ้นเป็นสุลต่าน (ซึ่งในที่สุดทำได้สำเร็จในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙) กระบวนการสร้างรัฐที่เกิดขึ้นบนคาบสมุทรมลายูยิ่งทำให้รีเออาและลิงกะกลายเป็นราชสำนักที่ไร้ดินแดน **ตุห์ฟัต อัล นาฟิส** จึงต้องการบันทึกความทรงจำเกี่ยวกับสายสัมพันธ์ระหว่างรัฐ (เกิดใหม่) กับชุมชนที่รีเออา-ลิงกะโดยใช้

อดีตเป็นเครื่องย้าเตือน

ประการสุดท้าย ผู้เขียนมีความเห็นว่าในบรรดาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นพัฒนาการของรัฐยะโฮร์น่าจะมีผลต่อจิตใจและความรู้สึกของผู้แต่งตุหฺฟัตมากเป็นพิเศษ Temenggong Ibrahim แห่งยะโฮร์ (๑๘๑๑-๑๘๖๒) นั้นเป็นชาวมลายูเชื้อสายบูกิสส์และเป็นญาติพี่น้องของราชาอาลี ฮะจี ส่วนบุตรชายซึ่งต่อมาสถาปนาตนเองขึ้นเป็นสุลต่าน Abu Bakar แห่งยะโฮร์ (๑๘๖๓-๑๘๙๕) ก็เคยมาอยู่ที่รีเอาเมื่อยังเล็ก รัฐยะโฮร์ที่แยกตัวออกจากรีเอา-ลิงกะเจริญรุ่งเรืองแต่มีสัมพันธไมตรีกับอังกฤษมาก สุลต่าน Abu Bakar ก็เป็นผู้นำที่ 'มีความเป็นตะวันตก' มากกว่าผู้นำมลายูใดๆ ที่ร่วมสมัย

ผู้เขียนคิดว่าเมื่ออำนาจของราชสำนักที่ลิงกะถูกตัดขาดและอิทธิพลของกลุ่มผู้นำเชื้อสายบูกิสส์ที่รีเอาลดน้อยลง ชุมชนบูกิสส์หรือชาวมลายูเชื้อสายบูกิสส์ที่อยู่ในรัฐบนคาบสมุทราวเช่นสลังงอร์และที่รัฐยะโฮร์ก็

จะเริ่มสูญเสียความเป็นบูกิสส์ การเข้ามามีอิทธิพลของอังกฤษน่าจะมีส่วนในการเร่งกระบวนการผสมกลมกลืนของกลุ่มชนเหล่านี้ เพราะอังกฤษไม่แบ่งแยกระหว่างชนเผ่าต่างๆ แต่จะถือรวมกันไปหมดว่าเป็นชาวมลายู ดังนั้น จึงไม่ใช่สิ่งที่น่าแปลกที่ความรู้สึกแบ่งแยกเผ่าพันธุ์จะเริ่มจางหายไป คงมีแต่ความสำนึกในรูปแบบวัฒนธรรมร่วมซึ่งก็คือวัฒนธรรมมลายู ความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ชาวบูกิสส์เริ่มสูญเสียเอกลักษณ์ของกลุ่มเกิดควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ชนพื้นเมืองไม่ว่าจะกลุ่มไหนก็ตามมีความเป็นตะวันตกมากขึ้น ในแง่นี้ตุหฺฟัต อัล นาฟิส จึงเป็นบันทึกความทรงจำที่จะเตือนใจชนเชื้อสายบูกิสส์ไม่ให้ลืมความเป็นบูกิสส์ ขณะเดียวกัน ตุหฺฟัตก็ทำหน้าที่ด้านทานอิทธิพลตะวันตกที่กำลังคืบคลานเข้ามาโดยเรียกร้องให้มีการรักษาจารีตประเพณีของราชสำนักมลายูที่เคยประพฤติปฏิบัติ

ตุหฺฟัต อัล นาฟิส เป็นผลงานที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์มลายูจากมุมมองของคนเชื้อสายบูกิสส์ นอกจากนั้น ผลงานชิ้นนี้ยังสะท้อนให้เห็นสังคมในยุคเปลี่ยนผ่านซึ่งก่อให้เกิดคำถามเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชุมชน เราอาจจะพอใจที่จะใช้เพียงเนื้อหาประวัติศาสตร์ของตุหฺฟัตหรือเราอาจจะพยายามตั้งคำถามต่อผลงานเพื่อเปิดประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับคนและความคิดสังคมกับความเปลี่ยนแปลง หรือท้องถิ่นกับ 'อาณาจักร' ในที่สุดแล้ว ไม่ว่าเราจะศึกษาจากแง่มุมใดก็เชื่อได้ว่าผู้ประพันธ์งานชิ้นนี้จะต้องพอใจ เพราะสิ่งที่ราชาอะหมัดและราชา อาลี ฮะจีแห่งรีเอามอบให้เราคือ *Tuhfat al-Nafis* แปลว่า 'ของขวัญอันล้ำค่า' อันได้แก่ 'บทเรียนจากอดีต' นั้นเอง ●